

Podągi, st. 2

Gmina Godkowo

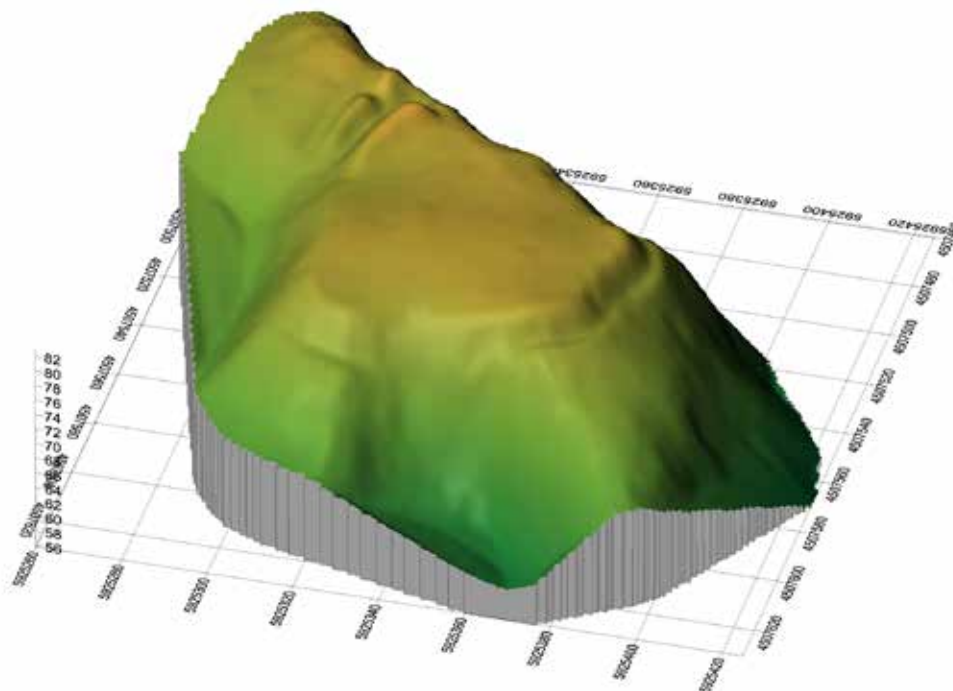
Powiat elbląski

AZP 18-57/22

Współrzędne geograficzne:

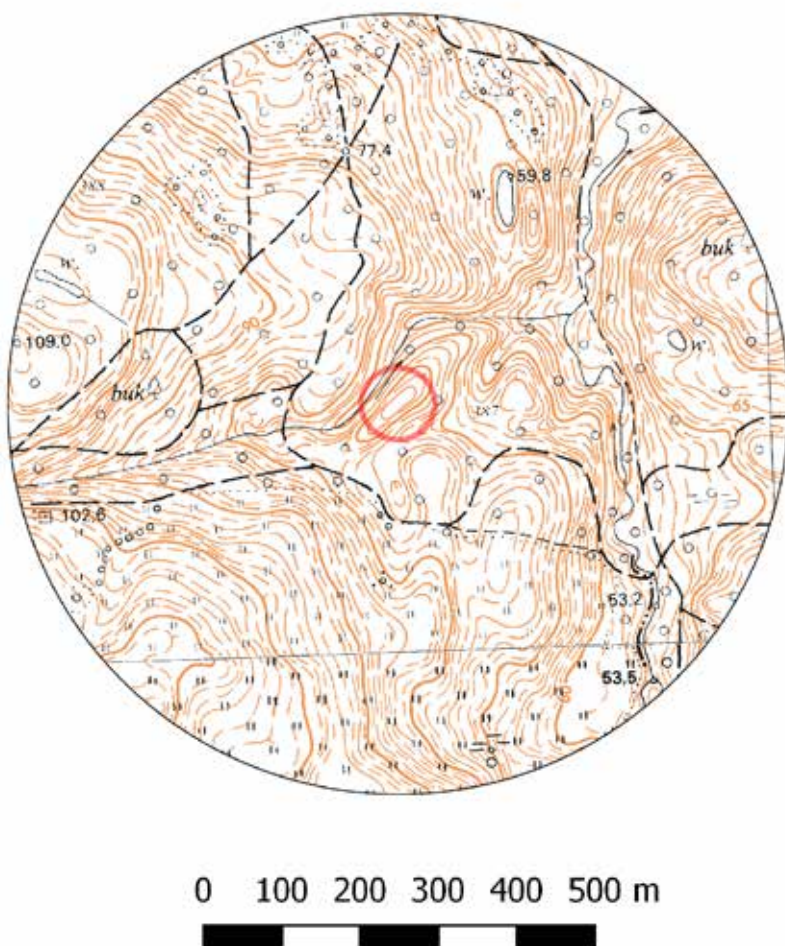
N 54° 3' 55.24''

E 20° 2' 34.07''

Ryc. 1. Grodzisko w Podągach na mapie w skali 1:25 000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Podągach na mapie w skali 1:10 000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

KAMIL RABIEGA I DARIUSZ WACH

Grodzisko cyplowe w Podągach, st. 2 usytuowane jest na jednym z gęsto zalesionych wzgórz morenowych, otoczonym z trzech stron głębokimi jarami ze spływającymi po ich dnie strumieniami (ryc. 1-2). Wzgórze posiada bardzo wyraźną, wyodrębniającą się z otoczenia formę terenową od strony północnej, wschodniej i zachodniej, w stosunku do jarów z bardzo stromymi zboczami o przewyższeniu sięgającym kilkudziesięciu metrów (ryc. 3). Od strony północno-wschodniej jego zbocze ma kształt podłużnego, stopniowo obniżającego się trójkąta. Od strony południowej teren łagodnie się obniża, a następnie podnosi, przechodząc w rozległy płaskowyż, na którym znajdują się pola uprawne.

Majdan grodziska ma w przybliżeniu 61 m długości i 35 m szerokości (w najszerszym miejscu 48 m). Jego łączna powierzchnia wynosi około 21 arów. Północno-wschodnia część grodziska zabezpieczona była suchą fosą i wałem zaporowym. Od strony południowo-zachodniej elementem zabezpieczającym majdan są cztery linie wałów oraz trzy linie rozdzielających je zagłębień (fos), które odcinają majdan grodziska od południowego płaskowyżu. Wały, z których największy był wałem głównym ograniczającym majdan, nie biegły po całym obwodzie grodziska lecz jedynie od miejsc gdzie naturalne stoki wzgórza były wystarczająco strome od strony wschodniej, aż do analogicznie stromego stoku w części zachodniej (ryc. 4-6). Kolejne wały są coraz niższe i coraz słabiej czytelne w terenie. W zachodniej części odcinka umocnień przebiega przecinająca linie fortyfikacji droga leśna, która stanowi pozostałość wjazdu bramnego na teren grodu od strony południowo-zachodniej (ryc. 7). Obszar definiowany jako grodzisko, wraz z wałami i fosami ma około 100 m długości (ryc. 8-9).

ŚRODOWISKO FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE

JERZY NITYCHORUK I FABIAN WELC

Grodzisko w Podągach położone jest na cyplu wysoczyzny, od wszystkich stron, poza stroną południową, otoczonym rozcięciami erozyjnymi sięgającymi do 30 m głębokości. Grodzisko leży na piaskach i żwirach wodnolodowcowych stadiału górnego zlodowacenia Wisły¹. Występują tu również gliny zwałowe (ryc. 10).

W stanowisku wykonano 11 wierceń geologicznych, na podstawie których sporządzono przekrój geologiczny o przebiegu SW-NE (ryc. 11-12). Wiercenia zlokalizowano tak, aby ukazały obraz budowy geologicznej oraz konstrukcji systemu obronnego obiektu.

¹ Rabek i Narwojsz 2014: 23.

Ryc. 3. Podągi, st. 2. Widok grodziska od strony północnej (fot. J. Wysocki)

Ryc. 4. Podągi, st. 2. Wał I, Fosa I i Wał II; widok od strony wschodniej (fot. J. Wysocki)

Ryc. 5. Podągi, st. 2. Wał I, Fosa I, Wał II, Fosa II i Wał III; widok od strony południowo-zachodniej (fot. J. Wysocki)

Ryc. 6. Podągi, st. 2. Fosa I, Wał II, Fosa II i Wał III; widok od strony północno-wschodniej (fot. J. Wysocki)

Ryc. 7. Podągi, st. 2. Domniemane przejście bramne przecinające wały i fosy grodziska; widok od strony południowo-zachodniej (fot. J. Wysocki)

Generalnie podłoże formy jest zbudowane z gliny zwałowej ze złodowacenia Wisły. W wierceniu P-2, do głębokości 0,6 m stwierdzono piasek średnioziarnisty barwy ciemnobrązowej, lekko zagliniony, z dużą ilością organiki oraz fragmentami węgla drzewnych, który w przedziale 0,60 – 0,70 m przechodzi w glinę piaszczystą barwy brązowej z fragmentami węgla drzewnych, a zatem tworzy warstwę kulturową. Podobnie jest w wierceniu P-3, gdzie do głębokości 0,7 m glina piaszczysta barwy brązowej zawiera dużą ilość organiki i nieliczne fragmenty węgla drzewnych. W tym wierceniu na głębokości 0,70–1,10 m występuje piasek różnoziarnisty barwy jasnoszarej, lekko zagliniony, który jest przedłużeniem warstwy kulturowej.

W wierceniu P-5, na wale wewnętrznym obiektu, stwierdzono bardziej skomplikowaną sytuację geologiczną, wynikającą z formowania wału. Do głębokości

0,8 m występuje tu glina brązowa z przewarstwieniami organiki, od 0,8 do 1,5 m - piasek szarobrązowy nieco ilasty, również nasypowy, a od 1,5 do 2,2 m - piasek drobnoziarnisty szarobrązowy, nasypowy, i od 2,2 do 2,7 m - taki sam piasek drobnoziarnisty z węglami drzewnymi, co dowodzi, że nasyp miał 2,7 m miąższości. Występujący na głębokości od 2,7 do 3,1 m brązowy mułek piaszczysty stanowi calec.

Majdan obiektu jest utworzony z gliny zwałowej i dopiero w części NE pojawiają się osady i formy antropogeniczne. Składa się na nie wał i fosa, przy czym fragment krawędziowy majdanu w tej części jest do głębokości 0,7 m zbudowany z namułu organicznego z węglami drzewnymi i ciemnoszarego, a od 0,7 do 1,2 m - z piasku organicznego z pojedynczymi węglami drzewnymi; dopiero na głębokości od 1,2 do 1,5 m występuje tu glina zwałowa barwy brązowej, stanowiąca calec. Wypełnisko fosy sięga 1,2 m głębokości i tworzy je mułek gliniasty, brązowy, poniżej którego występuje glina, czyli calec.

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

KAMIL RABIEGA I DARIUSZ WACH

Przebieg badań terenowych

Po raz pierwszy grodzisko zostało odnotowane jako „Schwedenschanze” w piśmie landrata z Pasłęka z 1825 r.² Później wzmiankowane było przez Johanna Michaela Guisego i Adolfa Böttichera³, a w 1908 r. uwzględnione zostało w katalogu stanowisk archeologicznych Prus Wschodnich opracowanym przez Emila Hollacka⁴, pod hasłem „Miggenwald”. W 1940 r. grodzisko znów jako „Miggenwald” zostaje odnotowane w katalogu Hansa Crome⁵.

Po wojnie polscy badacze bezskutecznie próbowali odnaleźć grodzisko. Dopiero w 1977 roku grodzisko zostało ponownie zlokalizowane przez Stanisława Iwanczenkę⁶. Członkowie stowarzyszenia „Pruthenia” wykonali wówczas inwentaryzację obiektu w postaci pomiarów, dokumentacji rysunkowej i fotograficznej. Stanowisko zostało zinterpretowane jako grodzisko pruskie i przypisane administracyjnie do miejscowości Lesiska, położonej na południowy zachód od Podągów, przez to występuje ono później w literaturze jako obiekt położony w tej miejscowości⁷. Na powierzchni majdanu odnaleziono wówczas fragmenty naczyń ceramicznych z wczesnej epoki żelaza (fragment

² Łapo 2009: 265.

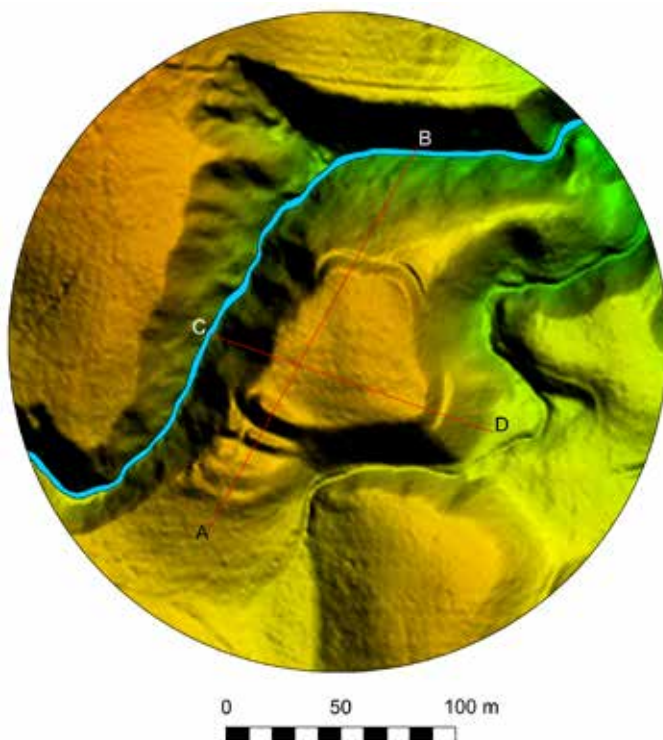
³ Crome 1940: 86; Łapo 2009: 265.

⁴ Hollack 1908: 99.

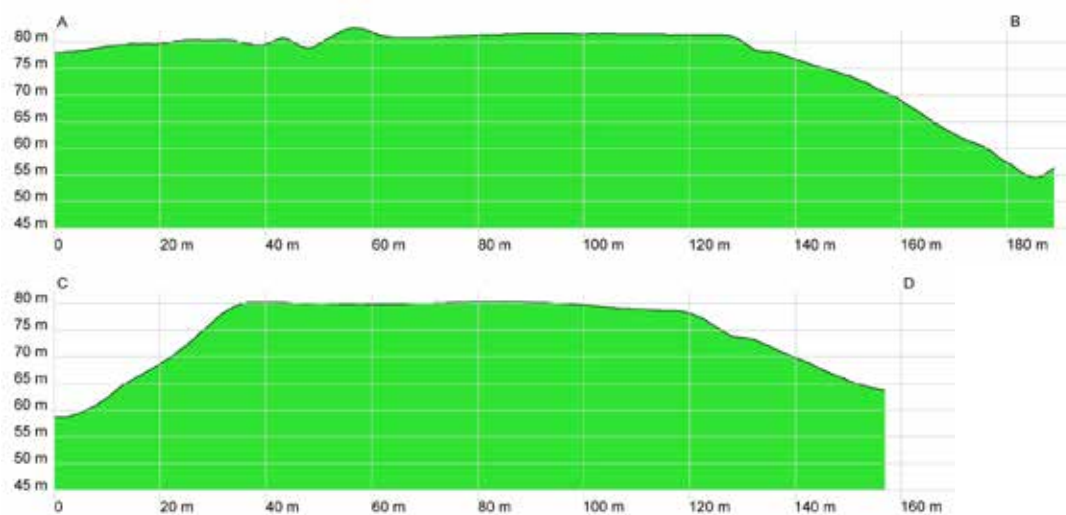
⁵ Crome 1940: 86.

⁶ Więcej na temat ponownego odkrycia, zob. Radzicki, Internet: <http://www.pruthenia.strefa.pl/c22.html>.

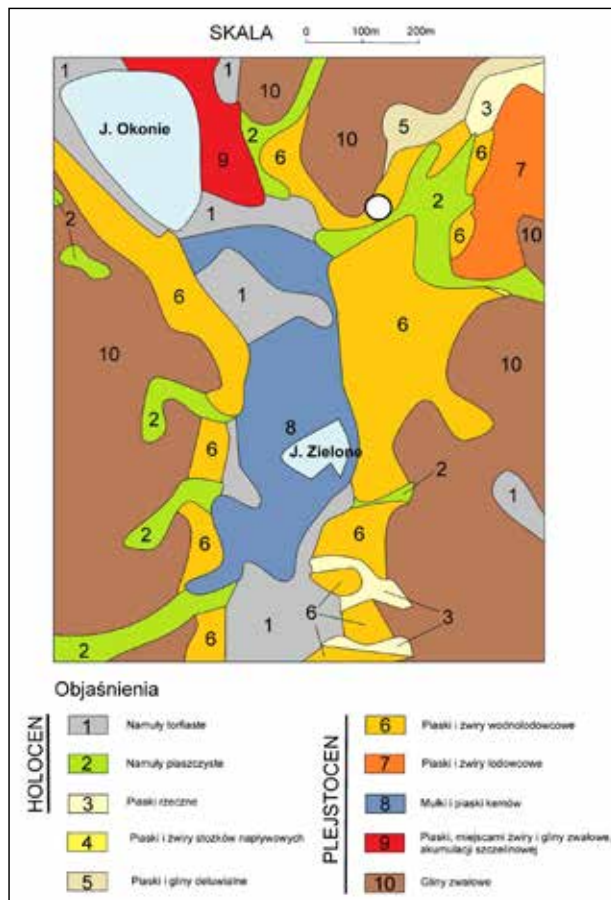
⁷ Łapo 2009: 265-266.

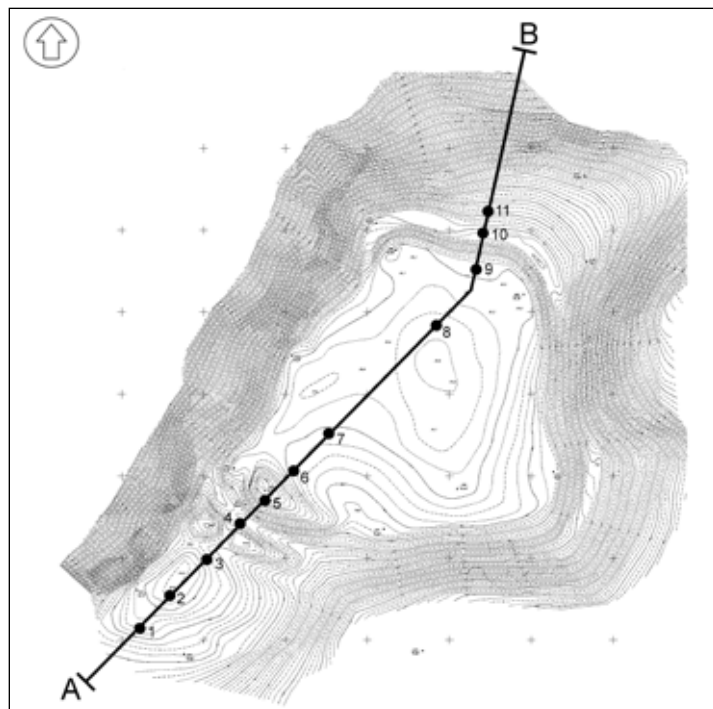
Ryc. 8. Grodzisko w Podągach na zobrazowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

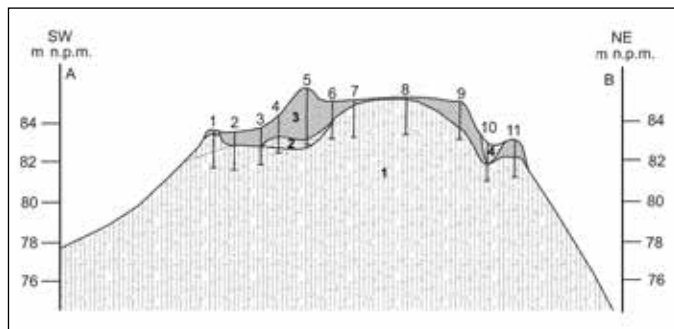
Ryc. 9. Przekroje przez grodzisko w Podągach uzyskane z danych ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

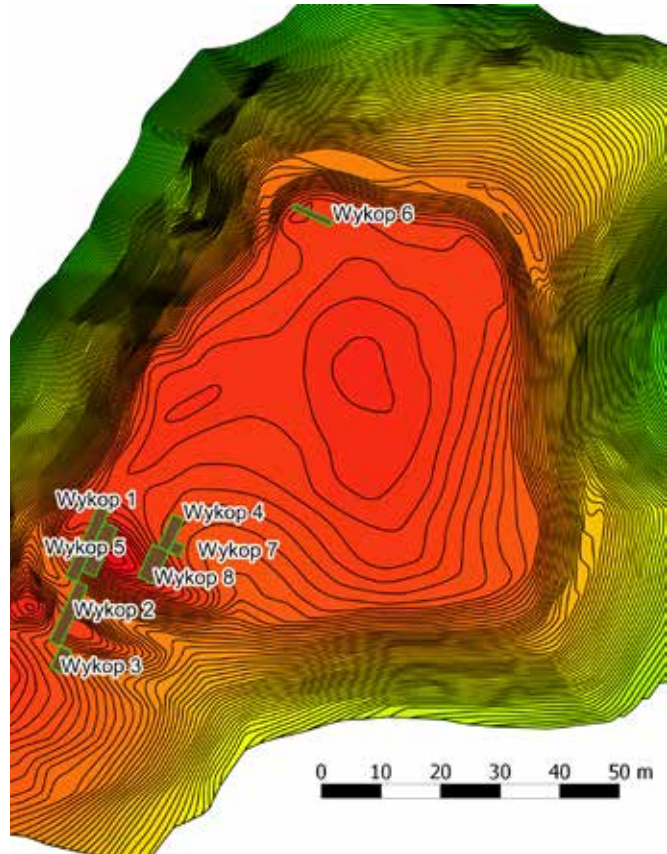
Ryc. 10. Mapa geologiczna okolic grodziska w Podągach, st. 2 (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 11. Plan warstwicowy grodziska w Podągach, st. 2 (wyk. J. Błaszczuk) z zaznaczonymi miejscami lokalizacji wierców geologicznych (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 12. Podągi, st. 2. Przekrój geologiczny: 1 – glina zwałowa, 2 – mułki, mułki piaszczyste, 3 – glina piaszczysta, węgle drzewne - warstwa archeologiczna, 4 – mułki piaszczyste, węgle drzewne - wypełnisko fosy (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 13. Podągi, st. 2. Plan sytuacyjno-wysokościowy z rozmieszczeniem wykopów badawczych z sezonu 2014 i 2016 (na podstawie pomiarów J. Błaszczyka, oprac. R. Solecki)

brzuśca) i z wczesnego średniowiecza, które trafiły do Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie⁸.

Grodzisko w Podągach zostało wpisane do rejestru zabytków archeologicznych w 1993 r. jako grodzisko cypłowe. W 1998 r. na terenie stanowiska przeprowadzono badania powierzchniowe pod kierownictwem E. Kowalczyk⁹, a w listopadzie 2001 r. M.J. Hoffmann przeprowadził tu prace dokumentacyjno-inwentaryzacyjne¹⁰.

Badania wykopaliskowe w ramach realizacji projektu NPRH *Katalog grodzisk Warmii i Mazur* przeprowadzono w roku 2014 i 2016. Celem badań wykopaliskowych było rozpoznanie charakteru stanowiska, określenie jego funkcji oraz pozyskanie materiału zabytkowego umożliwiającego określenie chronologii.

Aby rozpoznać budowę i nawarstwienia konstrukcji obronnych grodziska, a także nawarstwienia kulturowe obszaru zagłębienia przywałowego i majdanu, w 2014 i 2016 r. wytyczono w jego granicach osiem wykopów o łącznej powierzchni 110 m² (ryc. 13).

Wykop 1, o wymiarach 2 x 13 m i o orientacji (w przybliżeniu) po osi N-S, przecinał zachodnią skarpę głównego wału grodziska w miejscu przecięcia go przez współczesną drogę leśną biegnącą od południowego skraju lasu na teren grodziska. Obszar wykopu rozciągał się od wewnętrznego (północnego) podnóża wału, aż po jego podnóże zewnętrzne (południowe), przechodzące w Fosę I.

Wykop 2, o wymiarach 2 x 11 m i o tej samej orientacji co wykop 1, przesunięty był o 2 m w kierunku wschodnim i stykał się z nim północno-zachodnim wierzchołkiem. Przecinał cały obszar fosy I oraz zachodnią skarpę Wału II, aż do jego południowego podnóża, przechodzącego w Fosę II.

Wykop 3, o wymiarach 2 x 4 m, także o orientacji N-S, przesunięty był w stosunku do wykopu 2 o 2 m na wschód i przecinał obszar Fosy II, aż do górnej krawędzi jej południowego zbocza.

Wykop 4, o wymiarach 2 x 6 m i o orientacji dłuższego boku N-S, oddalony był od wykopu 1 o 10 m na wschód i znajdował się w obszarze domniemanego zagłębienia przywałowego na przedłużeniu ku N skraju zbocza Wału I.

Wykop 5 o wymiarach 2 x 9 m, stanowił przedłużenie wykopu 1. Został wytyczony w wyższej partii skarpy Wału I tak, by uchwycić ewentualne górne nawarstwienia jego konstrukcji.

Wykop 6, o wymiarach 1 x 7 m i o orientacji dłuższych boków po osi W-E, założony został w strefie przykrawędnej północno-zachodniej części grodziska, aby rozpoznać ewentualne istniejące tam konstrukcje i nawarstwienia.

Wykop 7, o wymiarach 2 x 2 m wytyczony został w zagłębieniu przywałowym, na przedłużeniu S części wykopu 4 w kierunku wschodnim, aby uchwycić przebieg warstw kulturowych i rozpoznać wcześniej z dokumentowane obiekty znajdujące się w zagłębieniu.

Wykop 8, o wymiarach 3 x 6 m, stykał się z wykopem 7 północno-wschodnim narożnikiem i stanowił przedłużenie wykopu 4 w kierunku południowym (w stronę Wału I). Przecinał główny wał grodziska (Wał I), aż do jego najwyższego punktu. Zamiarem badawczym było tu rozpoznanie nawarstwień nasypu wału i ich relacji z nawarstwieniami zagłębienia przywałowego.

Stratygrafia stanowiska

W trakcie badań archeologicznych przeprowadzonych w roku 2014 i 2016 wydzielono łącznie 123 jednostki stratygraficzne (tab. 1), które podzielono na pięć głównych faz związanych z użytkowaniem tego obiektu (ryc. 14-21).

Warstwy naturalne

Główny wał grodziska – Wał I (W1, W5, W8), a także Wał II (W2) zostały usypane na gliniastym podłożu 11=62=67, które w centralnej i północnej części obszaru zajmowanego przez wał główny miało postać płaskiej powierzchni. W podobnym podłożu została wykopana Fosa II (W3). U podnóża wewnętrznego stoku wału głównego (W4) podłoże o w przybliżeniu horyzontalnym przebiegu także stanowiła glina 11=62=67. Od strony zagłębienia przywałowego (W4, W7) była ona przykryta jasnym ilasto-piaszczystym calcem z jasnopopielato-brązowymi wytrąceniami 74. W północno-wschodniej części grodziska (W6) warstwy kulturowe spoczywały na jasnooliwkowo-brązowym, calcowym podłożu piaszczysto-pylastym 100.

Faza I. Wczesna epoka żelaza

Faza IA (ryc. 22)

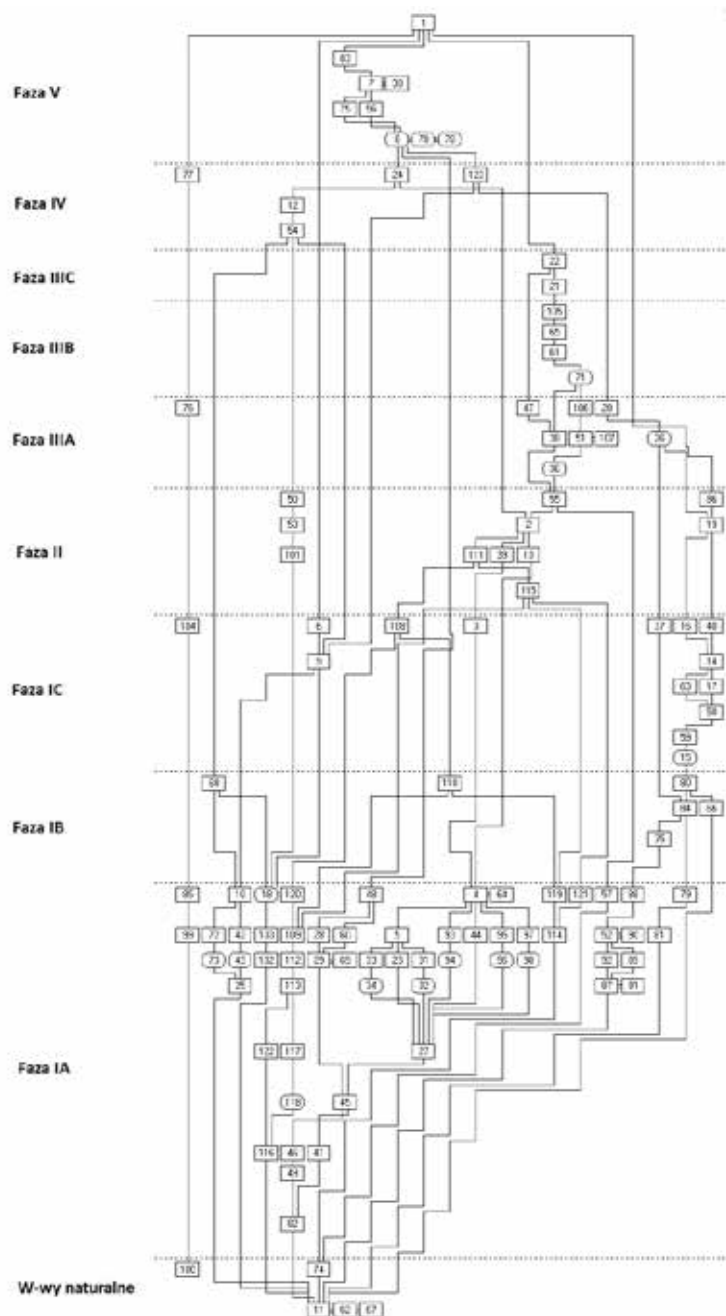
Podfaza IA związana jest z budową i użytkowaniem grodu we wczesnej epoce żelaza. Powstał wówczas główny wał grodziska – Wał I (W1, W5, W8), Wał II (W2) i zapewne pozostałe wały. Wykopano dwie fosy zbadane wykopaliskowo (W2, W3) a także zapewne pozostałe fosy i zagłębienie przywałowe (W4, W7) (ryc. 23-27).

Pod nasypem Wału I (W8) zidentyfikowano płytki owalny obiekt 118, wypełniony jasnoszarą piaszczystą ziemią 117. Bezpośrednio pod warstwami nasypu zalegała cienka warstwa szaro-brązowej ilastej ziemi z węgielkami i śladami spalenizny 116 (W8), a także ułożona horyzontalnie, gruba na 10-30 cm warstwa bardzo jasnej, twardej ilastej ziemi 82 (W1), w której znaleziono nieliczne, pojedyncze fragmenty

⁸ Radzicki, Internet: <http://www.pruthenia.strefa.pl/c22.html>.

⁹ Kowalczyk 1999: 192-193, ryc. 2-5.

¹⁰ Hoffmann i Mackiewicz 2004: 19.

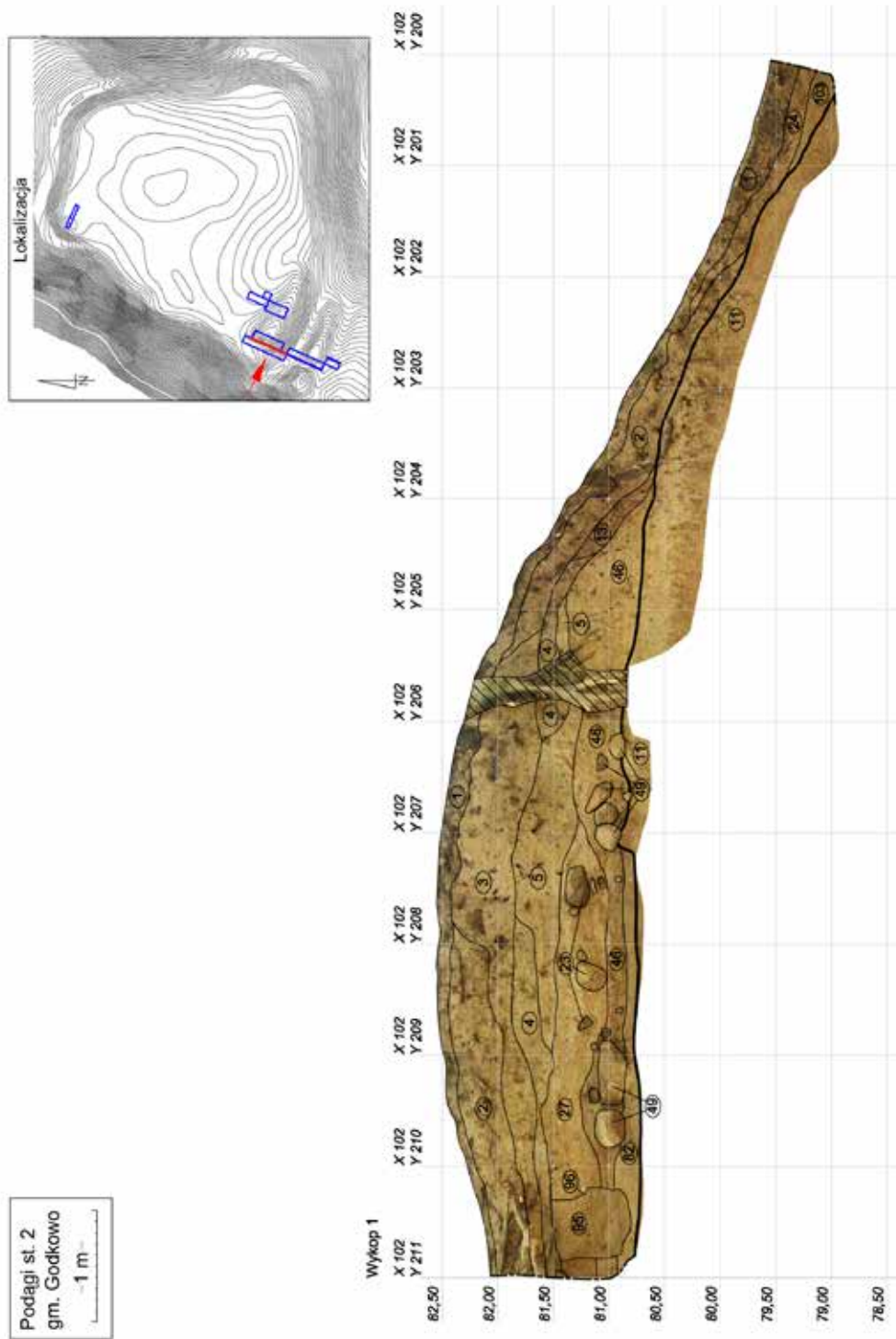
Ryc. 14. Podągi, st. 2. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. K. Rabiega)

ceramiki datowane na wczesną epokę żelaza. Te dwie jednostki stratygraficzne prawdopodobnie stanowiły warstwę niwelacyjną, będącą podstawą wału i poziomem przygotowania do jego budowy. Powyżej, w wykopie 1, stwierdzono depozyt (pokład) dużych, nieprzpalonych kamieni 49, o średnich wymiarach 20 x 30 cm, a dochodzących nawet do długości 55 cm. Kamienie te, stanowiące solidną podstawę jądra wału, tworzyły zamknięte od strony zachodniej półkole o średnicy około 3 m i sytuowały

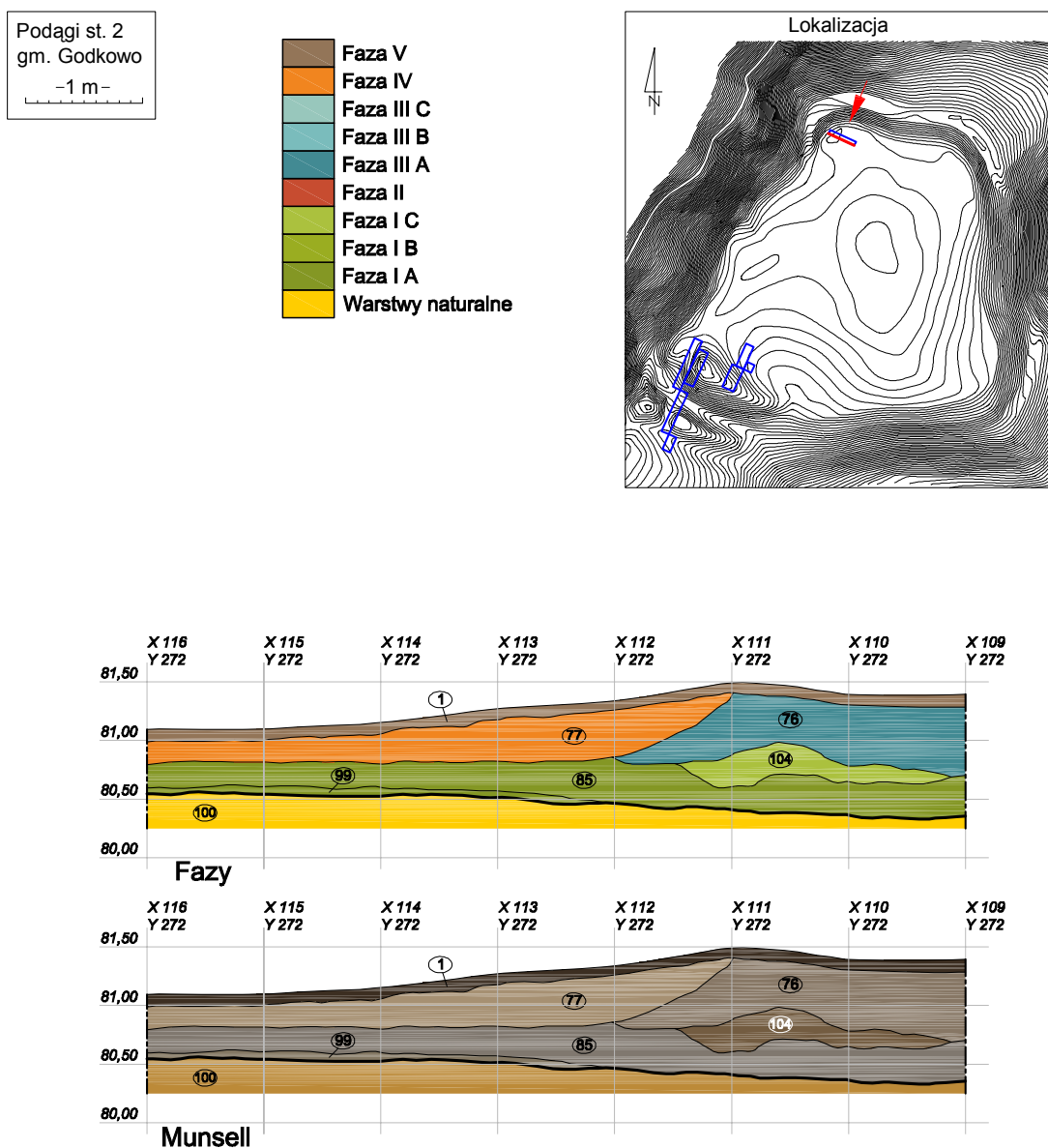
się symetrycznie po obu stronach osi dłuższej wału. Kształt ten, wskazujący na „zamknięcie” zachodniej granicy omawianego depozytu kamieni, jest jednym z dowodów na to, że wspomniana droga współczesna przecinająca wały grodziska przebiega w miejscu pierwotnego przejścia (bramy) do grodu. Pomiędzy, nad, i częściowo pod kamieniami 49, usypana była warstwa piaszczysto-ilastej ziemi 46 o miąższości 20-50 cm i również horyzontalnym układzie. Po zachodniej stronie wykopu zidentyfikowano gliniastą ziemię 41, analogiczną do warstwy 46. Powyżej znajdowała się warstwa spalenizny 45, przepalanej na pomarańczowo-czarno, która zawierała drobiny węgla. Wyżej zalegała kolejna warstwa, a właściwie kompleks naprzemiennych warstewek gliniastych i piaszczystych 27, o łącznej miąższości do 40 cm, w których to warstwach znajdowało się kilkanaście kamieni 23, podobnych do kamieni opisanych wcześniej, lecz nie tworzących żadnego wyraźnego układu. Wydaje się, że były one jedynie wzmocnieniem wyższej partii jądra wału. W warstwę tę wkopano dwa doły postłupowe: obiekt 32 z wypełniskiem jednorodnej piaszczystej ziemi 31 oraz obiekt 34 z wypełniskiem luźnej szarej ziemi 33. Na warstwie 27 zaobserwowano także warstwę spalenizny 45 oraz fragment spalzonego drewna (grubej gałęzi lub bierwiona) 44, o nieregularnym kształcie (10 x 13 cm) w orientacji po linii E-W.

Elementem konstrukcji bramnej były także ślady trzech dużych słupów znajdujących się w strefie bramnej Wału I (ryc. 28). Ich ślady zostały znalezione na zewnątrz północnej krawędzi obszaru kamieni 49 i na zewnątrz (w kierunku wschodnim, ku wnętrzu wału) od obszaru bruku i spalenizny. Doły postłupowe, których ślady zachowały się jedynie w profilu ściany wschodniej wykopu (obiekt 96 z wypełniskiem 95) oraz profilu pomocniczym w jego obrębie (obiekt 98 z wypełniskiem przemieszanej popielato-brązowej i jasnoszaro-brązowej ziemi 97), a także w stropie najniższej warstwy 82 (obiekt 94 z wypełniskiem 93) znajdowały się bardzo blisko siebie (w odległości 20-30 cm). Dół postłupowy 94 miał 0,7 m głębokości, w przybliżeniu okrągły kształt i średnicę dna 0,6 m. Jego wypełniskiem była przemieszana popielato-brązowo-czarna przepalona ziemia 93 z dużą liczbą fragmentów i drobin węgla drzewnego. Od strony E widoczny był ślad glinianej obсыпки dołu. Wydaje się prawdopodobne, iż omawiane słupy tworzyły element bramny grodziska i zostały obsypane ziemią tworzonego zapewne równocześnie wału.

Od strony wnętrza grodziska, tuż u podnóża zachodniego końca skarpy wału w obszarze przejścia bramnego (W1), na warstwie 41 na odcinku prawie 4 m zalegała jednorodna szaro-brązowa warstwa 29=69 o sedymencie ilasto-gliniastym. Na niej znajdowały się ślady opisanej wcześniej spalenizny 45 oraz kamienie niższego bruku 60 i wyższego bruku 28. Kamienie te, o średniej wielkości 10 cm, z reguły były przepalone. Wydaje się, iż stanowiły

Ryc. 16. Podągi, st. 2. Stratygrafia grodziska widoczna w ścianie wschodniej wykopu 1 (oprac. K. Rąbiega, R. Solecki i D. Wach)

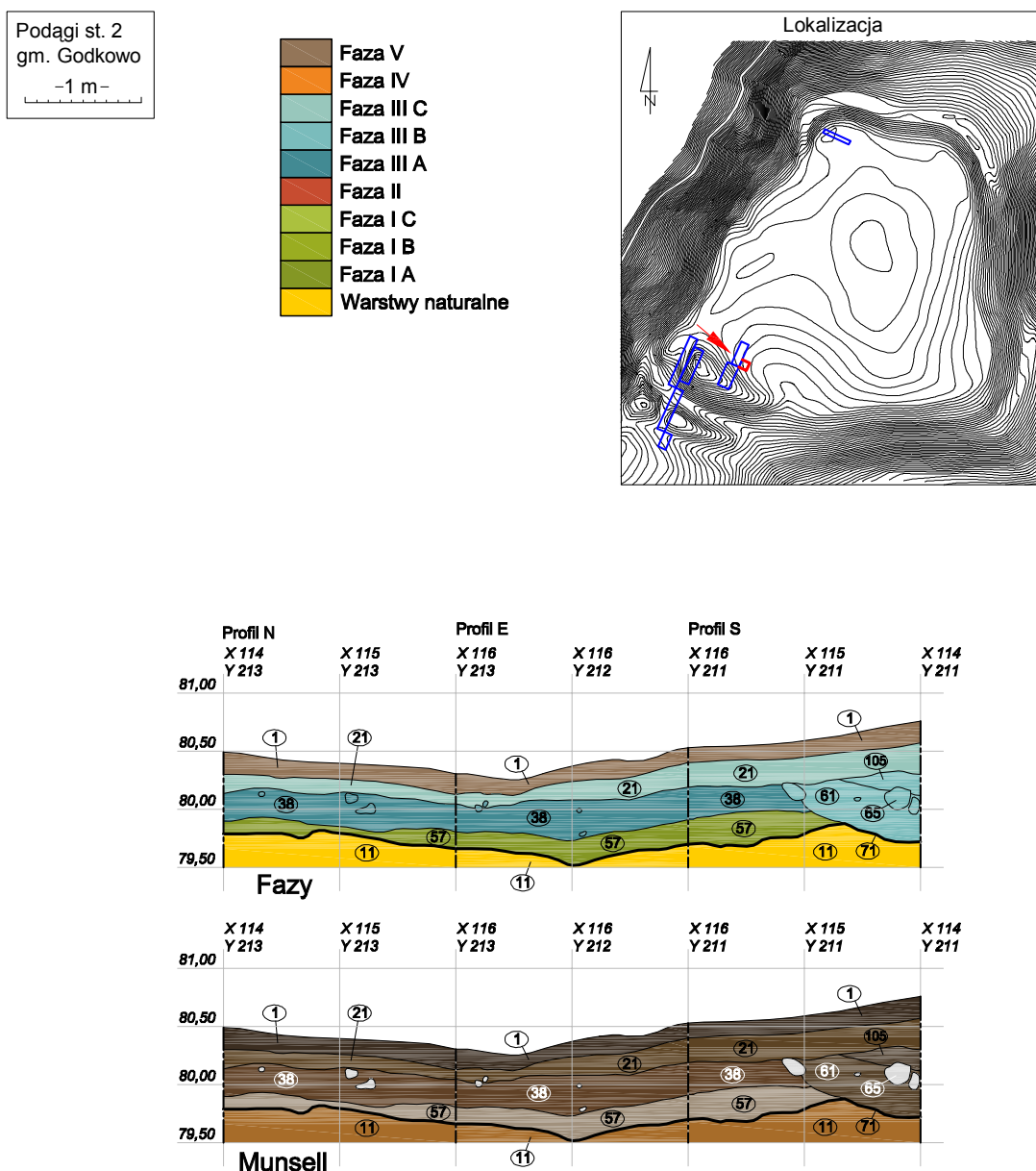
Ryc. 20. Podągi, st. 2. Stratygrafia grodziska widoczna w ścianie południowej wykopu 6 (oprac. K. Rabiega, R. Solecki i D. Wach)

fragment konstrukcji wjazdu do wnętrza grodu. Powyżej znajdowała się popielato-jasnoszara, ilasto-pylasta warstwa 48, leżąca u podnóża zakończenia Wału I w strefie przejścia w otwartą przestrzeń majdanu z przestrzeni przejścia bramnego. Warstwa spalenizny, fragmenty belek i polepy, a także rozsypane kamienie świadczą o istnieniu jakiegoś rodzaju konstrukcji umacniającej przejście bramne na teren grodziska.

Warstwy nasypu leżące na warstwie 27 (jasnożółto-popielata zbita warstwa 5 oraz poziom przepalonych szaro-brązowych pasm 4=64) były mniej jednorodne jeśli chodzi o układ oraz rodzaj ziemi. Ich układ był w przybliżeniu horyzontalny, a sedyment przede

wszystkim ilasto-piaszczysty. Tworzyły one górną część nasypu Wału w I fazie funkcjonowania grodu.

Warstwy nasypu Wału I odsłonięte w wykopie 8 charakteryzują się niejednorodnością i przemieszaniem. Wał został usypany z następujących warstw: przemieszanej ilastej ziemi z węgielkami drzewnymi 122; niejednorodnej przemieszanej ilastej warstwy złożonej z żółtych i szarych frakcji 113, w której występowały węgle drzewne; miejscowych ciemnoszarych frakcji 112; sypkiej, przemieszanej piaszczysto-pylastej ziemi z jasnymi i szarymi frakcjami i drobinami węgla 109; a także ciemnooliwkowo-brązowej ilastej warstwy z fragmentami węgielków drzewnych 120. Od północnej strony zagłębienia przywałowego zalegała

Ryc. 21. Podągi, st. 2. Stratygrafia grodziska widoczna w ścianach wykopu 7 (oprac. K. Rabiega, R. Solecki i D. Wach)

pylasta żółto-brązowa warstwa zawierająca nieliczne fragmenty węgla drzewnych 121 oraz jasnobrązowa ilasta warstwa z wtrętami węgla 114. Nad nią znajdowała się ciemnobrązowa ilasta warstwa 119, widoczna w profilu wschodnim. Ponadto u podnóża wewnętrznego stoku wału głównego grodziska (W4, W7) natrafiono na twardą, bardzo jasną piaszczysto-ilastą ziemię 57, zakumulowaną zapewne przy pierwszych pracach związanych z budową wału.

Nasyp Wału II nie miał tak skomplikowanej budowy jak Wał I. Na calcu znajdowała się gruba na około 10 cm pylasta, jasnoszara warstwa jednorodnej ziemi 25, w której stropie odkryto ślady dwóch

okrągłych w planie obiektów (dołów postłupowych): 43 z wypełniskiem 42 oraz 73 z wypełniskiem 72. Doły postłupowe miały średnicę około 45 cm, strome ściany boczne i głębokość 30 cm (obiekt 73) oraz 10 cm (obiekt 43). Obiekt 73 usytuowany był na krawędzi wału i początku stoku fosy, zaś obiekt 43 bliżej krawędzi zachodniego końca wału.

Powyżej warstwy 25 leżała, również horyzontalnie, warstwa szarobrązowej ziemi piaszczysto-ilastej 10 o miąższości do 20 cm. Konsystencja, struktura i kolor tej jednostki stratygraficznej sugerować może, iż warstwa ta mogła być pozostałością warstwy rozłożonych gałęzi tworzących wzmocnienie podstawy wału.

Ryc. 23. Podągi, st. 2. Przekrój przez Wał I w wykopie 1 (fot. D. Wach)

Ryc. 24. Podągi, st. 2. Przekrój przez Wał I w wykopie 1 (fot. D. Wach)

Ryc. 25. Podągi, st. 2. Przekrój przez Wał I w wykopie 8 (fot. K. Rabiega)

Fosa I (W2), leżąca na południe od Wału I i na północ od Wału II miała 5 m szerokości i głębokość 80 cm od strony wschodniej oraz 1,5 m od strony zachodniej. Ściany jej opadały łagodnie (od zachodu bardziej stromo, pod kątem 45 stopni) ku nieregularnie płaskiemu dnu o szerokości 1,3-1,5 m. W najniższym punkcie stoku wału głównego, a także na dnie Fosi I, pod nawarstwieniami jej wypełniska, znajdowała się przemieszana gliniasto-piaszczysta warstwa 102 (o miąższości do 30 cm od E i 20 cm od W), leżąca na dnie i częściowo na ścianach bocznych fosi; a także jasny zsuw piaszczysto-ilty 103 od strony północno zachodniej (stok Wału I), o miąższości do 20 cm. Warstwy te stanowiły zsuw ziemi sypanej na wał podczas kopania fosi, a ich strop wyznacza jej kształt (obiekt 18) podczas użytkowania grodu w Fazie IA.

Fosa II (W3) była nieco mniejsza od Fosi I. Miała 4 m szerokości, płaskie dno o szerokości 3 m i strome ściany. W trakcie użytkowania grodu we wczesnej epoce żelaza dno fosi od strony Wału II stanowiły bardzo wilgotne, maziste gliniaste oliwkowo-szaro-brązowe warstwy 87=91 i 52=90, o miąższości od kilku do kilkunastu cm każda. Częściowo w ich objętości znaleziono liczne zbutwiałe na kolor czarny resztki elementów drewnianych (gałązek, patyków) 88 i 89, które stanowić musiały rodzaj faszynowania ściany północnej fosi, a które runęło na jej dno. W warstwach tych tkwiły także bardzo duże (o średnicy do 34 cm) kamienie 92, układające się w nieregularny, luźny pas od strony ściany północnej fosi. Na południowym zboczu fosi odłożyła się także warstwa zmieszanej brązowo-szarej ziemi iltasto-gliniastej 79 z drobinami węgla drzewnych i drobnymi fragmentami polepy, której miąższość wynosiła 30 cm. Ponadto, znajdowała się tam także przepalona ziemia z drobinami węgla drzewnych 81. Wydaje się, iż są to relikty spalonych konstrukcji drewnianych, które zsunęły się z krawędzi południowego stoku fosi.

W przykrawędniej, północno-wschodniej części grodziska (W6) na warstwie naturalnej zalegała cienka warstwa piaszczystej, szaro-brązowej ziemi 99, a nad nią, gruba na 20-35 cm ciemnoszara zbity i przesycona drobinami spalonego drewna warstwa 85, w objętości której znaleziono także pojedyncze kamienie (głównie w W części wykopu). Była to pierwotna warstwa użytkowa tej części grodziska.

Faza IB

W późniejszym funkcjonowaniu grodu na południowym zboczu Wału II powstał zsuw 68, sąsiadujący z warstwą nasypu 10. Tworzył pas, o szerokości około 30 cm, znikający ku zachodniemu skrajowi stoku. Fosa II od strony północnej wypełniła się szaro-brązową piaszczysto-iltastą warstwą spływową 35 oraz iltasto-gliniastą ziemią z nielicznymi drobinami węgla 84, grubą na około 30 cm. Na południowym stoku powstała warstwa zsuniętej gliny 80 o miąższości

do 30 cm. Górną partię południowego stoku fosy umacniały dość ściśle ułożone mniejsze i większe kamienie (spąg tworzyły kamienie 66 o średnicy 10-25 cm).

Zagłębienie przywałowe (W7) zaczęło się zamułać i wypełniać piaszczystą ciemnożółto-brązową warstwą 110.

Faza IC

Podfaza IC charakteryzuje się podsypianiem Wału I warstwą żółto-brązową 3, z ukośnie i poziomo biegnącymi cienkimi (1 cm miąższości) ciemnożółto-brązowymi żyłkowaniem (w wykopie 1) oraz piaszczysto-gliniastą ciemnopomarańczowo-brązową warstwą 108 (w wykopie 8), która stanowiła wzmocnienie konstrukcji. Wał II w podfazie IC został podsypany grubą (40 cm miąższości) warstwą jednorodnej piaszczysto-ilastej ziemi 9, w objętości której znajdowało się siedem dużych kamieni (6), o średnicy do 35 cm. W przeciwieństwie do sytuacji z Wału I tutaj kamienie nie tworzyły konkretnego układu, a jedynie sytuowały się w centralnej partii wału.

Fosa II została pogłębiona od strony północnej i zaczęła wypełniać się warstwą gliniastej, przepalanej ziemi 37. W stok południowy wkopano niedużą (0,7 m szerokości i co najmniej 1 m długości oraz 35 cm głębokości) jamę 15, która została zabezpieczona dużymi kamieniami 59 (ryc. 29). Wypełniskiem obiektu była przemieszana, szaro-popielato-brązowa, ilasto-gliniasta ziemia 58 z drobnymi węglami drzewnymi i drobnymi grudkami gliny oraz sypka piaszczysta ziemia 14, w której tkwiła grupa sporych kamieni 17, stanowiących obrzeża jamy. W obrębie wypełniska 58 natrafiono na skupisko fragmentów ceramiki 63. Z kolei w wypełnisku 14 znajdowało się skupisko drobnych fragmentów ceramiki 40. Na warstwie 14 spoczywał bruk przepalonych kamieni 16.

Na skraju grodziska (W6) usypano niski wał (czy też może jedynie podwyższenie), którego relikty tworzy piaszczysta warstwa 104 osiągająca grubość do 45 cm.

Faza II. Opuszczenie grodu z wczesnej epoki żelaza

Po opuszczeniu grodu z wczesnej epoki żelaza, zaczęły powstawać warstwy erozyjne, spływające z wałów i gromadzące się w zagłębieniu przywałowym, a także w fosach. Fosę I (obiekt 18) wypełniły warstwy erozyjne: 101 oraz ciemno szaro brązowa, przemieszana ziemia ilasto-gliniasta 50 (gruba na 25 cm). W spągu warstwy 50 występowała grupa nieregularnie obsuniętych dużych i mniejszych kamieni 53. Fosa II natomiast wypełniła się jasną piaszczysto-ilastą jednorodną żółto-brązową warstwą 19, o grubości dochodzącej do 56 cm. Na warstwie tej leżały większe

Ryc. 26. Podągi, st. 2. Przekrój Fosi I i Wału II. Widok od strony północnej (fot. D. Wach)

Ryc. 27. Podągi, st. 2. Fosa I i wał II grodziska z widocznym nasypem wału 9 i umocnieniem kamiennym 6. Wewnątrz wykopu widoczny negatyw koleiny drogi leśnej, gdzie znajdowało się przejście bramne. Widok od strony zachodniej (fot. D. Wach)

Ryc. 28. Podągi, st. 2. Przekroje trzech dołów postępowych w obszarze przejścia bramnego w wykopie 1 (obiekt 96 w ścianie wschodniej wykopu, obiekt 98 w pomocniczym profilu południowym, obiekt 94 w planie). Widok od strony południowo-zachodniej (fot. D. Wach)

Ryc. 29. Podągi, st. 2. Obiekt 15 z obstawą kamienną 59, odsłonięty w południowej krawędzi fosy II. Widok od strony północnej (fot. D. Wach)

kamienie 86 (o średnicy około 25 cm), które zsunęły się z południowej krawędzi fosy.

Na wewnętrznym stoku Wału I i w zagłębieniu przywałowym powstały warstwy: jasnoszara pylasta ziemia z nielicznymi węglami drzewnymi 115 oraz piaszczysta niejednorodna ziemia, którą stanowiły przemieszane frakcje żółtego i szarego piasku 111. W partii zewnętrznego stoku Wału I (W1) zaobserwowano kompleks naprzemiennych jaśniejszych i ciemniejszych frakcji 13, o grubości do 10 cm. Ponadto erozja szczytu wału zaowocowała powstaniem jednorodnej piaszczysto-ilastej zwartej pomarańczowej warstwy 2, która zsuwała się po północnym i południowym stoku wału (W1, W5, W8). Warstwa ta stanowi zapewne pozostałość po umocnieniach wału. Na szczycie wału na tej warstwie spoczywały luźne kamienie 39 (odkryte w wykopie 5), które nie tworzyły żadnej konkretnej struktury. Nad warstwą 2 na stoku i w zagłębieniu przywałowym pojawiła się warstwa sypkiej, piaszczysto-pylastej ziemi 55, zidentyfikowanej także w wykopie 4 i osiągającej przy ścianie południowej wysokość 0,65 m.

Faza III. Wczesne średniowiecze

Faza IIIA

We wczesnym średniowieczu dokonano pewnych prac mających na celu ponowne uformowanie Wału I. Pogłębiono wówczas zagłębienie przywałowe (W4, W8), kształtując obiekt 36 poprzez przecięcie warstw 114, 119, 110, 108 i 55.

Fosa II (W3) została wówczas pogłębiona, czego śladem jest obiekt 26, który z czasem wypełnił się szaro-popielato-brązową piaszczystą warstwą 20, o grubości od 30 cm przy ścianie zachodniej wykopu,

do 60 m przy jego ścianie wschodniej. Tworzyła ona pas nieregularnego kształtu w zagłębieniu Fosi II.

W wykopie 7, przy zagłębieniu przywałowym, zidentyfikowano warstwę jednorodnej, ciemnoszarej zbitej ziemi 38 z drobinami polepy i drobinami białych węglanów wapnia. W obrębie tej warstwy, przy ścianie zachodniej wykopu 4 znajdowało się także nieduże skupisko kamieni 47. W całym przebiegu tej, spoczywającej horyzontalnie warstwy 38, jej miąższość była podobna i wynosiła średnio 20-30 cm. Wydaje się, że była to główna warstwa użytkowa tej części grodu we wczesnym średniowieczu.

Na skraju grodziska (W6) podwyższono wał, usypując piaszczysto-ilastą, szaro-brązową warstwę 76. Warstwa ta, wraz z niskim wałem 104 tworzy podwyższenie o wysokości 0,8 m w stosunku do użytkowej warstwy 85.

Po jakimś czasie zagłębienie przywałowe (obiekt 36) zaczęło się zamulać i wypełniać warstwami: popielato-szarą, bardzo sypką ziemią piaszczysto-pylastą z drobinami węgla drzewnych i pomarańczowej polepy 51=107 oraz ciemnobrązową warstwą piaszczystą 106.

Faza IIIB

W tym czasie miały miejsce kolejne prace związane z formowaniem zagłębienia przywałowego. W strop warstwy 38, przecinając także warstwę 106, wkopano słup. Śladem tej działalności jest owalny obiekt (duży dół postłupowy) 71 o głębokości 50 cm, z wypełniskiem szaro-brązowej piaszczysto-ilastej ziemi z dużą liczbą pomarańczowych grudek polepy i drobinami węgla drzewnych 61, kilkoma dużymi kamieniami 65 i ciemnobrązową ziemią 105. Obiekt ten został zidentyfikowany w wykopach 4, 7 i 8.

Faza IIIC

Z tą fazą użytkowania wiąże się spływ ziemi z głównego wału w kierunku zagłębienia przywałowego. Powstała wówczas warstwa jasnej, oliwkowo-brązowej, piaszczystej ziemi 21, która zalegała na wewnętrznym stoku wału głównego (W8) i w zagłębieniu przywałowym (W4, W7). Później, na obszarze majdanu, w pasie zagłębienia przywałowego (W4) odłożyła się podhumusowa, ciemna szaro-brązowa warstwa piaszczysto-ilasta 22.

Faza IV. Opuszczenie grodu

Po popuszczeniu grodu z Wału II (W2) w kierunku Fosi I spłynęła popielato-brązowa, ilasto-piaszczysta warstwa 54, o grubości od 30 cm (przy profilu E) do 1 m (przy ścianie W), a także gliniasta żółto-brązowa warstwa 12, o miąższości 30 m (od E) i 70 cm (od W). Wówczas też część omawianej wcześniej warstwy 9 z Wału II spłynęła w kierunku południowym, aż do

Tabela 1. Katalog warstw z opisem poszczególnych jednostek stratygraficznych grodziska w Podągach (oprac. K. Ra-biega)

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne X, Y	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
1	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	Cały obszar grodziska	X=100-116; Y=185-273	Piaszczysta ziemia; humus leśny; miąższość do 20 cm	10YR 2/2	-	2, 3, 6, 7, 8, 9, 12, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 37, 41, 48, 54, 55, 76, 77, 83, 86, 123
2	-	1, 5, 8	Szczyt Wału I	X=101-114; Y=202,20-211-70	Jednorodna przepalona piaszczysto-ilasta zwarta ziemia; pozostałość po umocnieniu wału; miąższość do 45 cm	10YR 6/4	1, 24, 55	3, 4, 13, 39, 108, 111
3	-	1	Szczyt Wału I	X=101,40-105; Y=205,20-211,30	Ilasto-gliniasta ziemia z ukośnię i poziomo biegnącymi cienkimi (1 cm) wytrąceniami; warstwa nasypu wału; miąższość do 64 cm	10YR 5/4	1, 2, 39	4, 5
4=64	-	1, 5	Wał I	X=101,50-104,50; Y=205-211,10	Nieciągłe przepalone pasma tworzące prawie poziomą strukturę; górny nasyp wału; miąższość do 24 cm	10YR 5/2	2, 3, 13	5, 23, 27, 44, 46, 93, 94, 95, 96, 97, 98
5	-	1	Wał I	X=-100,90-102; Y=205-209	Zbita ilasta ziemia; górny nasyp wału; miąższość do 44 cm	10YR 6/4	3, 4	23, 27, 31, 32, 33, 34, 46
6	-	2	Północny stok Wału II	X=103,46-104; Y=193-194,40	Siedem dużych kamieni o średnicy do 35 cm; leżące na stoku wału; pozostałość po umocnieniu wału	-	1	9
7=30	8=70=78	1, 2, 3	Ścieżka biegnąca przez wały i fosy grodziska od strony południowej	X=100,50-104,30; Y=186-212,70	Ciemne wypełnisko koleiny 8=70=78 (współczesnej); znajdujące się pod ścieżką leśną na obszarze dawnego przejścia przez wały; pasmo o orientacji S-N; miąższość do 50 cm	7,5YR 5/2	1, 83	8, 56, 75
8=70=78	8=70=78	1, 2, 3	Ścieżka biegnąca przez wały i fosy grodziska od strony południowej	X=100,50-104,30; Y=185-212,70	Negatyw (koleina) współczesnej ścieżki wzdłuż osi S-N; na obszarze dawnego przejścia przez wały; głębokość do 50 cm	-	1, 7, 56, 75, 83	9, 11, 19, 20, 24, 26, 27, 29, 41, 45, 46, 48, 54, 82, 103, 123
9	-	2	Szczyt Wału II	X=102,85-104; Y=191-195,05	Piaszczysto-ilasta ziemia stanowiąca górną warstwę nasypu wału; miąższość do 40 cm	10YR 5/3	1, 6, 8, 54, 123	10, 68
10	-	2	Wał II	X=102,80-104; Y=191-195	Piaszczysto-ilasta ziemia stanowiąca niższą warstwę nasypu wału; miąższość do 20 cm	10YR 5/2	9, 68	11, 25, 42, 72, 73
11=62=67	-	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Naturalne podłoże wałów	X=100-114; Y=189-217	Gliniasta twarda warstwa; calec	7,5YR 5/8	8, 10, 13, 18, 19, 25, 41, 43, 46, 49, 54, 57, 66, 73, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 102, 103, 109, 110, 114, 116, 118	-
12	18	2	Fosa I	X=102-104; Y=195,20-200	Ilasto-gliniasta warstwa spływowa; miąższość do 70 cm	10YR 5/4	1, 24	18, 50, 54, 101, 103
13	-	1	Południowy stok Wału I	X=101-102; Y=201,80-204,60	Kompleks naprzemiennych jaśniejszych i ciemniejszych frakcji; warstwa spływowa; miąższość do 10 cm	10YR 4/4	2, 24	4, 11, 46
14	15	3	Południowy stok Fosi II	X=104,70-105,80; Y=185-185,90	Wypełnisko obiektu 15; sypka piaszczysta ziemia, która tworzyła ciemniejszą od odczucia płamę o prostokątno-owalnym kształcie (częściowo wchodzi w S ścianę wykopu); w jej obrębie widoczny był luźny bruk 16; miąższość do 14 cm	7,5YR 3/3	16, 19, 40	17, 58, 59, 63
15	15	3	Południowy stok Fosi II	X=104,30-105,90; Y=185-185,90	Jama z wypełniskiem warstw 58, 14 grup kamieni 17, 16, a także skupisk ceramiki 63 i 40; ściany obożone dużymi kamieniami 59; częściowo wchodzi w S ścianę wykopu; głębokość ok. 35 cm	-	19, 58, 59	80
16	15	3	Południowy stok Fosi II	X=104,80-105,50; Y=184-184,65	Drobne, przepalone kamienie (średnica do 12 cm); tworzące luźny bruk w obrębie stropu wypełniska 14 obiektu 15	-	19	14

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne X, Y	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
17	15	3	Południowy stok Fosa II	X=104,80-105,54; Y=185,10-185-75	Grupa dużych (długość do 30 cm) kamieni na SW stoku fosa wykopu 3	-	14	58
18	18	2	Fosa I	X=102-104; Y=195-200	Fosa między Walem I a II; głębokość do 120 cm; szerokość 3,5-4 m	-	1, 9, 12, 24, 50, 54, 68, 101	11, 102, 103
19	-	3	Fosa II	X=104-106; Y=185-188,30	Jasna, piaszczysto-ilasta jednorodna ziemia; spływ z południowej krawędzi fosa; miąższość do 56 cm	10YR 5/4	1, 8, 26, 86	11, 14, 15, 16, 35, 40, 52, 59, 80, 84, 88
20	26	3	Fosa II	X=104-106; Y=187-188,80	Drobnopiaszczysta ziemia tworząca nieregularny pas w zagłębieniu fosa; stropowe wypełnisko fosa; miąższość do 55	7,5YR 4/6	1, 8, 123	26
21	-	4, 7, 8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=111,26-116; Y=209-213,64	Warstwa jasnej ziemi na wewnętrznym stoku wału; miąższość do 28 cm	10YR 3/4	1, 22	36, 38, 51, 55, 61, 71, 105, 106
22	-	4	Południowo-zachodni obszar majdanu	X=112-114; Y=213-217	Piaszczysto-ilasta ziemia w pasie zagłębienia przywałowego u podnóża wewnętrznego stoku Wału I; miąższość do 20 cm	10YR 3/2	1	21, 38, 47
23	-	1	Wał I	X=100,80-102; Y=207-209,90	Kilka dużych kamieni u podnóża stoku wału na osi drogi prowadzącej przez Wał I; o średnicy do 30 cm; prawdopodobnie kamienie zsunięte lub spadłe z górnych warstw stoku wału w kierunku przejazdu	-	4, 5	27
24	-	1, 2	Południowe podnóże Wału I	X=100,90-104; Y=190,30-203	Ciemna piaszczysta ziemia, częściowo zhumusowana; widoczna w dolnej partii stoku wału; warstwa spływowa; miąższość do 20 cm	10YR 4/3	1, 8, 83	2, 12, 13, 18, 54, 101, 102, 103,
25	-	2	Wał II	X=103,70-104; Y=191,30-193,90	Nieregularny pas jasnej jednorodnej ilastej ziemi, znajdujący się przy E profilu wykopu; warstwa użytkowa pod nasypem wału; miąższość do 12 cm	2,5YR 8/1	10, 73	11
26	26	3	Fosa II	X=104-106; Y=187-188,80	Obiekt pozostały po pogłębieniu fosa; głębokość do 55 cm	-	1, 8, 20, 123	19, 35, 37, 84
27	-	1	Wał I	X=100,80-102; Y=206,80-211,30	Dość jednorodna piaszczysto-ilasta (miejscami zgliniona) ziemia; warstwa nasypu wału; z widocznymi na stropie dużymi kamieniami 23; miąższość do 40 cm	10YR 5/3	4, 5, 8, 23, 32, 34, 44, 94, 96, 98	45, 46
28	-	1	Przeście bramne przez Wał I	X=100-101; Y=209,72-213	Skupisko małych kamieni u podnóża zachodniego stoku wału w obszarze przejścia bramnego; luźny bruk	-	48	29
29=69	-	1	Przeście bramne przez Wał I	X=100-101,60; Y=209,50-213	Jednorodna ilasto-gliniasta ziemia pod brukiem kamieniem 28 i 60; miąższość do 30 cm	5YR 4/2	8, 28, 48, 60	41, 45
31	32	1	Wał I	X=101,22-101,60; Y=208,46-208,86	Wypełnisko dołu posłupowego 32; owalna plama jednorodnej piaszczystej ziemi; miąższość do 10 cm	10YR 4/1	5	32
32	32	1	Wał I	X=101,22-101,60; Y=208,46-208,86	Okrągły dół posłupowy z wypełniskiem 31; o płaskim dnie i średnio stromymi ścianami; głębokość 10 cm	-	5, 31	27
33	34	1	Wał I	X=101,80-101,96; Y=206,90-207,10	Wypełnisko obiektu 34; luźna piaszczysta ziemia; miąższość do 14 cm	5YR 5/1	5	34
34	34	1	Wał I	X=101,80-101,96; Y=206,90-207,10	Dół posłupowy z wypełniskiem 33; o nieckowatym dnie i średnio stromych ścianach; głębokość 14 cm	-	5, 33	27
35	-	2, 3	Fosa II	X=103,10-106; Y=188,20-189,60	Warstwa spływowa w wypełnisku fosa; piaszczysto-ilasta ziemia; dość jednorodna; miąższość do 50 cm	10YR 4/3	19, 26, 37, 84, 123	52, 87, 88, 89
36	36	4, 8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=112,40-114; Y=209,12-211	Zagłębienie przywałowe od strony majdanu (u podnóża północnego stoku Wału I); głębokość 50 cm	-	21, 51, 71, 106	55, 74, 108, 110, 114
37	-	3	Fosa II	X=105-106; Y=188,20-189	Gliniasta ziemia z wypełniska fosa; miąższość do 45 cm	10YR 3/2	1, 26, 123	35, 84
38	-	4, 7	Południowo-zachodni obszar majdanu	X=112-116; Y=211-217	Ciemna, zbita ziemia ilasta z drobinami polepy; liczne jasne wtręty; miąższość do 30 cm	7,5YR 3/4	21, 22, 47, 71	55, 57
39	-	5	Szczyt Wału I	X=103,60-104,40; Y=207,40-208,50	Luźne kamienie o średnicy do 20 cm, w obrębie górnej partii Wału I; nie tworzyły żadnej konkretnej struktury	-	2	3

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Polożenie w obrębie stanowiska	Współrzędne X, Y	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
40	15	3	Południowy stok Fosi II	X=104,80; Y=185,40	Skupisko drobnych fragmentów ceramiki w obrębie miąższości warstwy 14 (wypełnisko obiektu 15)	-	19	14
41	-	1	Przejście bramne Wału I, południowy stok Wału I	X=100-101; Y=200-213	Gliniasta ziemia na zachód od współczesnej koleiny; nasyp w obszarze przejścia bramnego; miąższość do 30 cm	10YR 5/4	1, 8, 29, 45, 48	11, 82
42	43	2	Wał II	X=103,30-103,60; Y=191,62-192,10	Wypełnisko dołka postępuowego 43; owalna plama jasnej, twardej zbitej piaszysto-ilastej ziemi; miąższość do 10 cm	10YR 7/1	10	43
43	43	2	Wał II	X=103,30-103,60; Y=191,62-192,10	Owalny dół postępuowy o płaskim dnie z wypełniskiem 42; średnica około 45 cm; głębokość 10 cm	-	10, 42	11, 25
44	-	1	Wał I	X=101,24-101,35; Y=210,20-210,26	Fragment spalonego drewna (grubej gałęzi lub bierwiona) o nieregularnym kształcie (10 x 13 cm) w orientacji E-W	10YR 2/1	4	27
45	-	1	Przejście bramne przez Wał I	X=100,20=101,60; Y=209,20-211	Poziom przepalanej ziemi i drobin węgla oraz pasm spalenizny; pozostałości konstrukcji bramnej; miąższość do 10 cm	2,5YR 3/6	8, 27, 29, 48	41, 46
46	-	1	Wał I	X=100,80-102; Y=204,20-211,20	Jasna, piaszczysto-ilasta niejednorodna siemia ziemia, nasyp wału; miąższość do 55 cm	5YR 7/8	4, 5, 8, 13, 27, 45, 94, 96, 98	11, 49, 82
47	-	4	Południowo-zachodni obszar majdanu	X=112,04-112,18; Y=215,08-215,58	Skupisko średnich (średnica do 16 cm) kamieni ostrokanciastych leżących na warstwie użytkowej	-	22	38
48	-	1	Przejście bramne przez Wał I	X=100-101,90; Y=208,70-213	Ilasto-pylasta ścisła ziemia; warstwa użytkowa przejścia bramnego; miąższość do 25 cm	5YR 5/1	1, 8	28, 29, 41, 45, 60
49	-	1	Wał I	X=100,84-102; Y=206,56-209,78	Drugi poziom dużych kamieni o wymiarach 20 x 30 cm; tworzyły „ławę” o horyzontalnym ułożeniu ograniczoną od W pasem szarej ziemi 30; prawdopodobnie pozostałości ściany bramy	-	46	11, 82
50	18	2	Fosa I	X=102,76-104; Y=196,86-198,40	Niższe wypełnisko fosi 18; przemieszana ziemia ilasto-gliniasta na dnie półkolistego zagłębienia (zamkniętego od strony zachodniej); w stropie pojedynczy kamień; miąższość do 25 cm	10YR 4/2	12, 54	18, 53, 101
51=107	36	4, 8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=112,40-114; Y=209,12-211,50	Bardzo sypka ziemia piaszczysto-pylasta z drobinami węgla drzewnych i pomarańczowej polepy; zsuw do zagłębienia przywałowego; miąższość do 15 cm	2,5Y 4/4	21, 106	36
52=90	-	3	Fosa II	X=104=105,80; Y=186,14-188,90	Warstwa gliniastej, wilgotnej, mazistej ziemi z północnego stoku i dna fosi; oliwkowo-szaro-brązowa ziemia pod poziomem rozłożonego drewna 88; miąższość do 28 cm	10YR 4/2	19, 35, 84, 88	87, 89, 92
53	18	2	Fosa I	X=102,82-104; Y=197,55-198,08	Grupa dużych (średnica do 30 cm) i mniejszych (średnica do 10 cm) kamieni w spągu warstwy 50 w obrębie zagłębienia fosi 18, rozrzucone nieregularnie	-	50	101
54	18	2	Fosa I	X=102-104; Y=194,90-198,90	Warstwa stoku N Wału II; ilasto-piaszczysta; miąższość do 1 m	10YR 5/3	1, 8, 12, 24	9, 11, 18, 50, 68, 101
55	-	4, 8	Północny stok Wału I i południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=111-114; Y=205,70-213,80	Warstwa sypkiej, piaszczysto-pylastej ziemi; zsuw z wału do zagłębienia przywałowego; miąższość do 60 cm	10YR 5/4	1, 21, 36, 38	2, 57, 74, 108, 111, 114, 115, 121
56	8=70=78	2	Ścieżka biegnąca przez wały i fosi grodziska od strony południowej	X=102,30-103,50; Y=189-196,20	Wąski pas ziemi piaszczysto-ilastej, ograniczający od zachodu skarpę Wału I i jednocześnie stanowiący wschodnią ścianę koleiny 8=70=78; widoczny na dystansie nieco ponad 6 m; prawdopodobnie wypełnisko współczesne; miąższość do 15 cm	10YR 5/1	7	8
57	-	4, 7	Południowo-zachodni obszar majdanu	X=112-116; Y=211-217	Jasna piaszczysto-ilasta ziemia; warstwa użytkowa; miąższość do 20 cm	10YR 6/2	38, 55, 71	11, 74

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne X, Y	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
58	15	3	Południowy stok Fosu II	X=104,60-105,60; Y=185-185,75	Warstwa niższego wypełniska obiektu 15; przemieszana (drobne nieliczne węgle drzewne i drobne grudki gliny) szaro-popielato-brązowa, ilasto-gliniasta ziemia, ścisła, twarda; leżała w zagłębieniu otoczonym i częściowo wypełnionym dużymi kamieniami	10YR 4/3	14, 17, 63	15, 59
59	15	3	Południowy stok Fosu II	X=104,40-105,90; Y=185-185,60	Kilka dużych (długości do 0,5 m, średnicy 0,35-0,4 m) kamieni tworzących ściany i dno jamy 15 w S zboczu fosy II	-	14, 19, 58	15
60	-	1	Przeście bramne przez Wał I	X=100-101,80; Y=212,20-213	Niższe kamienie (luźny bruk); w większości nieduże (średnicy ok. 5-10 cm)	-	48	29
61	71	4, 7	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=113,34-115,20; Y=210,12-212,24	Wypełnisko obiektu 71; piaszczysto-ilasta ziemia przemieszana z dużą ilością pomarańczowych polep, fragmentami węgla drzewnych i popiołami; miąższość do 40 cm	10YR 3/3	21, 65, 105	71
63	15	3	Południowy stok Fosu II	X=105,16-105,30; Y=185-185,09	Skupisko fragmentów ceramiki w wypełnisku jamy 15 (na poziomie występowania stropów niższych kamieni 59); częściowo tkwiła w południowej ścianie wykopu	-	14	58
65	71	4, 7	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=113,40-114,30; Y=211-211,88	Kilka dużych kamieni o średnicy do 30 cm	-	105	61
66	-	3	Południowy stok Fosu II	X=104-104,58; Y=185-185-40	Duże i mniejsze kamienie o średnicy od 10 do 25 cm; tworzyły ławę kamienną na warstwie naturalnej na krawędzi fosy	-	80	11
68	18	2	Fosa I	X=102,50-104; Y=195-195,82	Zsuw z południowego zbocza fosy 18; miąższość do 8 cm	10YR 5/1	54	10, 18
71	71	4, 7, 8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=113,34-115,20; Y=210,12-212,24	Obiekt wypełniony piaszczysto-ilastą ziemią 61, kamieniami 65 i depozytem spalenizny 105; duża jama o owalnym kształcie; głębokość do 50 cm	-	21, 61	36, 38, 57, 74, 106, 114
72	73	2	Wał II	X=103,80-104; Y=193,90-194,40	Wypełnisko dołu posłupowego 73 z wnętrza nasypu wału; miąższość do 34 cm	10YR 5/2	10	73
73	73	2	Wał II	X=103,80-104; Y=193,90-194,40	Dół posłupowy (z wypełniskiem 72) z wnętrza nasypu Wału II, okrągły w planie stropu, ściany średnio strome; średnica do 50 cm; głębokość do 30 cm	-	10, 72	11, 25
74		4, 7, 8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=111-116; Y=209,20-214,20	Twarda, ścisła, bardzo jasna warstwa piaszczysto-pylasta z jasnopopielato-brązowymi wytrąceniami; warstwa naturalna	10YR 7/2	36, 55, 57, 71, 114, 115, 121	11
75	8=70=78	2	Ścieżka na obszarze południowego stoku Wału II	X=102,60-103; Y=189-190,50	Jedno z wypełnisk głębokiego rowka 8=70=78 w S części wykopu; ilasto-gliniasta ziemia; miąższość do 15 cm	10YR 6/3	7, 83	8
76	-	6	Północno-wschodnia krawędź grodziska	X=109-114,60; Y=272-273	Zbita pylasto-piaszczysta warstwa; nasyp wału; miąższość do 60 cm	10YR 5/2	1, 77	85, 104
77	-	6	Północno-wschodnia krawędź grodziska	X=111-116; Y=272-273	Piaszczysto-ilasta warstwa podhumusowa; osuwisko wału; miąższość do 40 cm	10YR 6/3	1	76, 85
79	-	3	Fosa II	X=105-106; Y=185,80-187,10	Warstwa przemieszanej ciemnej ilasto-gliniastej ziemi z drobinami węgla drzewnych i drobnymi fragmentami polepy; relikty spalanej konstrukcji drewnianej; miąższość do 30 cm	10YR 6/2	80, 84	11, 81
80	-	3	Południowy stok Fosu II	X=104-106; Y=185-187,10	Duży płat zsuniętej gliny na południowym stoku fosy; warstwa erozyjna; miąższość do 30 cm	7,5YR 5/4	15, 19	66, 11, 79, 84
81	-	3	Południowy stok Fosu II	X=104,40-105,10; Y=185,60-186,10	Ziemia przemieszana z drobinami węgla oraz śladami spalonych bierwion; relikty spalanej konstrukcji drewnianej; miąższość do 10 cm	5YR 5/4	79, 84	11
82	-	1	Wał I	X=100-102; Y=206-211,20	Warstwa z podstawy nasypu wału I; bardzo jasna, ścisła, twarda ilasta ziemia o horyzontalnie biegnącym stropie; z jasnobrązowymi wtrąceniami i plamami; w jej stropie nieliczne węgielki; miąższość do 20 cm	10YR 7/2	8, 41, 46, 49, 94, 96, 98	11

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne X, Y	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
83	-	2	Ścieżka na obszarze południowego stoku Wału II	X=102-102,75; Y=189-190,50	Depozyt jednolitej ilastej ziemi, związany ze wspólnym nawarstwieniem drogi; przylegał od zachodu ścieżki i był częścią stropu; miąższość do 20 cm	10YR 5/1	1	7, 8, 11, 24, 75
84	-	3	Fosa II	X=105-106; Y=186,70-188,60	Wypełnisko Fosi II, warstwa ilasto-gliniasta z nielicznymi drobinami węgla, z kamieniami w patrii stropowej; miąższość do 32 cm	7,5YR 5/6	19, 26, 37, 80	35, 52, 79, 81, 87, 88, 89
85	-	6	Północno-wschodnia krawędź grodziska	X=109-116; Y=272-273	Ciemnoszara zbita i przesycona drobinami spalonego drewna warstwa, w objętości której znaleziono także pojedyncze kamienie (głównie w W części wykopu); miąższość do xxx	10YR 5/1	76, 77, 104	99, 100
86	-	3	Południowy stok Fosi II	X=104,30-104,66; Y=185-185,52	Dwa duże kamienie (o średnicy do 25 cm) zsunięte z południowej krawędzi fosi na jej zbocze	-	1	19
87=91	-	2, 3	Fosa II	X=103,50-106; Y=186,60-189,90	Najniższa warstwa wypełniska fosi II; mazista, gliniasta, miękka, wilgotna ziemia; w stropie drobiny węgla drzewnych (cząstki rozłożonego drewna); miąższość do 15 cm	5YR 4/4	35, 52, 84, 89, 92	11
88	-	3	Fosa II	X=104,20-105,80; Y=187,40-188,10	Poziom spalonych lub rozłożonych na kolor czarny gałęzi (być może faszyn) w dolnej części wypełniska fosi	10YR 2/1	19, 35, 84	52
89	-	3	Fosa II	X=103,80-106; Y=188,50-189,20	Niższy poziom rozłożonych gałęzi (w wilgotnym środowisku glebowym na barwę czarną); być może ślad po faszynowaniu dolnej części północnego stoku Fosi II; warstwa nieciągła; miąższość do 8 cm	10YR 2/1	35, 52, 84	87
92	-	3	Fosa II	X=104-105,24; Y=187,90-188,70	Duże kamienie (o średnicy do 34 cm), tkwiące w warstwach niższych wypełniska Fosi II w północnej części wykopu	-	52	87
93	94	1	Wał I	X=101-101,60; Y=210,05-110,65	Wypełnisko bardzo dużego dołu postłupowego 94; przemieszana przepalona ziemia z dużą ilością fragmentów i drobin węgla drzewnego, od wschodu widoczny fragment glinianej obsypki; miąższość do 70 cm	7,5YR 4/2	4	94
94	94	1	Wał I	X=101-101,60; Y=210,05-110,65	Bardzo duży dół postłupowy w strefie bramnej Wału I; widoczny dopiero z poziomu warstwy 82; miał w przybliżeniu okrągły kształt o średnicy dna 60 cm; głębokość 70 cm	-	4, 93	27, 46, 82
95	96	1	Wał I	X=101,80-102; Y=210,20-210,70	Wypełnisko bardzo dużego dołu postłupowego; miąższość 50 cm	7,5YR 5/4	4	96
96	96	1	Wał I	X=101,80-102; Y=210,20-210,70	Bardzo duży dół postłupowy o zaokrąglonym dnie; średnica ok. 40 cm; głębokość 50 cm	-	4, 95	27, 46, 82
97	98	1	Wał I	X=101,60-101,80; Y=211-211,15	Wypełnisko dołu postłupowego 98; przemieszana ziemia słabo widoczna na tle nieco jaśniejszych warstw nasypu wału; miąższość prawdopodobnie do 60 cm	10YR 5/4	4	98
98	98	1	Wał I	X=101,55-101,80; Y=211-211,15	Dół postłupowy z wnętrza nasypu Wału I z wypełniskiem 97; układ zaburzony przez grube korzenie drzewa; widoczny w N przekroju pomocniczym; szerokość 25 cm; głębokość prawdopodobnie ok. 60 cm	-	4, 97	27, 46, 82
99	-	6	Północno-wschodnia krawędź grodziska	X=112-116; Y=272-272,45	Piaszczysta warstwa z ciemniejszymi i jaśniejszymi przebarwieniami; warstwa użytkowa; miąższość do 8 cm	2,5Y 5/2	85	100
100	-	6	Północno-wschodnia krawędź grodziska	X=109-116; Y=272-273	Piaszczysto-pylasta warstwa naturalna; calec	10YR 6/8	85, 99	-
101	18	2	Fosa I	X=102-104; Y=196,50-200	Piaszczysta warstwa erozyjna po opuszczeniu grodu we wcześniejszej epoce żelaza; miąższość do 20 cm	10YR 7/3	12, 24, 50, 53, 54	18
102	-	2	Południowe podnóże Wału I	X=102,18-104; Y=198,52-200	Gliniasta warstwa u podnóża wału; miąższość do 30 cm	10YR 6/6	18, 24, 103	11
103	-	1, 2	Północny stok Fosi I	X= 101,10-103,90; Y=197,70-201,05	Piaszczysta warstwa erozyjna; powstała po opuszczeniu grodu; miąższość do 20 cm	10YR 7/6	8, 18, 24	11, 102

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne X, Y	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
104	-	6	Północno-wschodnia krawędź grodziska	X=109-112,20; Y=272-273	Piaszczystka warstwa nasypu niskiego wału; miąższość do 45 cm	10YR 4/3	76	85
105	71	4, 7, 8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=113,60-114,72; Y=210,64-211,60	Piaszczysta warstwa spalenizny; miąższość do 15 cm	10YR 3/2	21	61, 65
106	36	4, 8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=112,84-114; Y=209,52-211,50	Piaszczysto-ilasta osuwiskowa warstwa; miąższość do 15 cm	2,5Y 3/3	21, 71	36, 51
108	-	8	Szczyt Wału I	X=111-114; Y=205-209,40	Piaszczysta ziemia; nasyp wału; miąższość do 44 cm	7,5YR 5/6	2, 36, 55, 111	109, 110, 120
109	-	8	Wał I	X=111-114; Y=205-209,40	Sypka, piaszczysta ziemia; przemieszane frakcje ciemnożółte i szare; zawiera drobinę węgla; nasyp wału; miąższość do 110 cm	2,5YR 5/2	108, 110, 111, 115, 120	11, 112, 113, 116, 122
110	-	8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=112-114; Y=207,40-211	Piaszczysta ziemia z drobinami węgla drzewnych; spływ z wału do zagłębienia przywałowego; miąższość do 60 cm	10YR 4/4	36, 108	11, 109, 116, 119
111	-	8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=111-112; Y=208,20-211	Piaszczysta i niejednorodna warstwa; przemieszane frakcje żółtych z szarych pasm; występowały węgielki drzewne; warstwa spływowa; miąższość do 32 cm	10YR 5/4	2, 55	108, 109, 115
112	-	8	Wał I	X=111,60-114; Y=205-207,52	Depozyty jednorodnej ilastej warstwy, w których występują nieliczne węgielki drzewne; miąższość do 10 cm	10YR 4/1	109	113
113	-	8	Wał I	X=111,60-114; Y=205-207,50	Przemieszana ilasta warstwa z żółto-szarymi frakcjami, w której występują węgle drzewne; nasyp wału; miąższość do 40 cm	10YR 6/6	109, 112	116, 122
114	-	8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=111,80-114; Y=208,95-210,80	Ilasta ziemia, w której występowało skupisko wtrętów węglowych; warstwa użytkowa z fazy budowy wału; miąższość do 38 cm	7,5YR 4/6	36, 55, 71, 110, 119, 121	11, 74
115	-	8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=111-113,80; Y=208,80-211	Pylasta warstwa z nielicznymi węgielkami drzewnymi; spływ w zagłębieniu przywałowym; miąższość do 48 cm	10YR 5/3	55, 111	74, 109, 121
116	-	8	Podstawa Wału I	X=111-114; Y=205-209	Ilasta warstwa z węgielkami i śladami spalenizny; poziom budowy wału; miąższość do 20 cm	10YR 5/4	109, 110 113, 118, 122	11
117	118	8	Wał I	X=112,56-113,06; Y=205,44-206,02	Piaszczyste wypełnisko dołu posłupowego 118; miąższość 10 cm	10YR 7/1	113	118
118	118	8	Wał I	X=112,56-113,06; Y=205,44-206,02	Obiekt znajdujący się w nasypie wału; kształt owalny o stromych ścianach; głębokość 10 cm; dół posłupowy	-	113, 117	11, 116
119	-	8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=112,92-114; Y=208,64-209,85	Ciemnobrązowa ilasta warstwa znajdująca się w NE części wykopu; miąższość do 15 cm	7,5YR 3/2	110, 115	114
120	-	8	Wał I	X=113,50-114; Y=205-205,70	Ilasta warstwa zawierająca fragmenty węgielków drzewnych; miąższość do 12 cm	2,5Y 4/2	108	109
121	-	8	Południowo-zachodnie zagłębienie przywałowe	X=111-112; Y=210,80-211	Piaszczysto-pylasta warstwa w NW części wykopu; zawierająca nieliczne fragmenty węgielków drzewnych; miąższość do 18 cm	10YR 5/4	55, 115	74, 114
122	-	8	Wał I	X=111-112,38; Y=205-207,68	Przemieszana ilasta warstwa z przeważającą ilością szarych frakcji; nasyp wału, w którym występują węgielki drzewne; miąższość do 30 cm	10YR 6/4	109, 113	116
123	-	2, 3	Południowy stok Wału II	X=103,10-105,50; Y=187,80-191,40	Warstwa osuwowa powstała przez erozję warstwy 9; miąższość do 28 cm	10YR 5/3	1, 8	9, 20, 26, 35, 37

obszaru Fosi II, tworząc warstwę 123. W wykopie 1 i 2 zaobserwowano zsuwową warstwę 24, stanowiącą ciemnooliwkowo-szaro-brązową piaszczystą ziemię.

Niewysoki wał na północno-wschodnim skraju grodziska (W6), spłynął w kierunku wnętrza grodziska, tworząc pylastą, jednorodną jasnobrązową warstwę 77.

Faza V. Nowożytność i współczesny poziom użytkowy

Prawdopodobnym śladem współczesnego spływu jest podłużny, wąski na około 30 cm, ciemny depozyt ziemi 7=30, ciągnący się u podnóża zachodniej skarpy wału przez całą jej długość. Pas ten stanowił wypełnisko rowka 8=70=78, współczesnej, głębokiej i szerokiej koleiny funkcjonującej ścieżki. Inna interpretacja zakłada, że może być to ewentualna pozostałość drewnianej ściany wału w przejściu bramnym, gdyż w części północnej przechodzi w stojący depozyt o pionowych ścianach, jednak jego klasyfikacja stratygraficzna jako element konstrukcji bramnej nie jest w pełni wiarygodna.

Od strony zachodniej elementem ograniczającym nawarstwienia Wału II była kontynuacja obiektu 8=70=78 z wypełniskiem 7=30, który biegł niemal przez cały wykop 2. Wąski (40-60 cm) i głęboki do 50 cm obiekt, podobnie jak rowek biegnący przez obszar wykopu 1, wydaje się być wypełnioną współcześnie koleiną wspominanej uprzednio drogi. Jego wschodnią ścianę stanowił pas szarej, twardej ilastej ziemi 56, tworzący pionową warstwę stojącą. Być może jest to pozostałość wspominanej już, hipotetycznej ściany ograniczającej nasyp wału od strony przejazdu przez tenże wał, lecz nie można także wykluczyć, iż jest to po prostu boczne wypełnisko rozjeżdżanej wielokrotnie koleiny współczesnej. Od strony południowej obiekt 8=70=78 wypełniała także sino-szara, ilasto-gliniasta warstwa 75. Ze współczesnym nawarstwieniem drogi związany był także płat szarej jednolitej ilastej ziemi 83 zalegający ponad wypełniskiem, zidentyfikowany w wykopie 2. Ślady wypełniska 7=30 koleiny 8=70=78 odkryto także w Fosi II.

Obecny poziom użytkowy na powierzchni wałów, fos, zagłębienia przywałowego, a także na obszarze majdanu (W1, W2, W3, W4, W5, W6, W7, W8) tworzy drobnoziarnisty humus ściółkowy 1.

ZNALEZISKA

URSZULA KOBYLEŃSKA

Ceramika

W trakcie badań wykopaliskowych w 2014 i 2016 roku w nawarstwieńcach kulturowych grodziska znaleziono ogółem 388 fragmentów ceramiki, w tym 47 fragmentów z wylewem składających się na 42 różne naczynia i stanowiących odpowiednik 252% SEN, w tym 25 frag-

mentów naczyń z wczesnej epoki żelaza, stanowiących odpowiednik 107% SEN; 98 fragmentów brzuśców o powierzchni chropowatej, 35 o powierzchni gładkiej, a jedynie 4 fragmenty o powierzchni wyświeconej. Niewielka liczba brzuśców (40 fragmentów), głównie z okresu wczesnego średniowiecza, była ozdabiana. W zespole zabytkowym zidentyfikowano także 23 części przydenne i 22 dna, stanowiące odpowiednik 300% SEN. Pod względem chronologicznym na zespół ten składały się 263 fragmenty ceramiki z wczesnej epoki żelaza, 106 fragmentów ceramiki średniowiecznej oraz 13 fragmentów naczyń późnośredniowiecznych, silnie obtaczanych, „siwych” i z polewą (tab. 2). Analizowany materiał ceramiczny wykazuje cechy zniszczenia, częściowego przepalenia (34 fragmenty) i wypłukania powierzchni (99 fragmentów). Fragmenty naczyń zostały zakwalifikowane głównie do II i III kategorii erozji według schematu zaproponowanego przez A. Buko¹¹. Pierwotna powierzchnia zewnętrzna jest często zatarta na większej części zachowanego fragmentu i widoczna jedynie na niewielkich partiach wylewu, zagłębionej szyjce lub na skraju brzuśca. Zjawisko to dotyczy zarówno ceramiki starożytnej, jak i wczesnośredniowiecznej. Fragmenty pozbawione erozji (kategoria 0) pochodzą z warstw najmłodszych, z ceramiką silnie obtaczaną, „siwą” i pokrytą polewą. Wyraźnie zaznacza się rozdrobnienie materiału ceramicznego, zawierającego się głównie w przedziałach wielkościowych między 3 a 4 cm. Materiał z wczesnej epoki żelaza ma więcej fragmentów drobnych i zniszczonych, większe fragmenty występują sporadycznie. Natomiast ułamki naczyń z wczesnego średniowiecza zachowały się głównie w większych rozmiarach (tab. 3).

Ceramika z wczesnej epoki żelaza

W omawianym materiale można wyróżnić 263 fragmenty ceramiki datowanej na okres wczesnej epoki żelaza. Są to niewielkie części naczyń, silnie rozdrobnione, których wielkości zawierają się głównie między 2 a 4 cm, najczęściej splukane, zniszczone i niekiedy nawet silnie przepalone, co utrudnia ich opis i klasyfikację. Cechy dobrze zachowanych fragmentów, głównie brzuśców, ale też - choć nieliczne - części z zachowanym wylewem wskazują, że pochodzą z naczyń o powierzchni chropowatej. Fragmenty brzuśców, części przydenne i nieliczne fragmenty z wylewem ornamentowanym (tabl. 1:9), o powierzchni pokrytej drobnymi zmarszczkami glinki chropowatej, wskazują na sporadyczne użytkowanie przez mieszkańców grubościennych, dużych naczyń. Są to raczej niewielkich rozmiarów, cienkościenne naczynia chropowate od brzegu (tabl. 2:3), o średnicy wylewu wynoszącej 12-18 cm i małe naczynia o powierzchni gładkiej (tabl. 1:1, 5, 8, 10, 13). Liczne ślady przepalenia i splukania powierzchni ścianek świadczą

¹¹ Buko 1990.

Tabela 2. Zestawienie ilościowe fragmentów ceramiki z grodziska w Podagach, st. 2 (oprac. U. Kobylińska)

Faza	Jednostka stratygraficzna	Liczba fragmentów łącznic	Wylewy		Szytki	Brzośce								Części przydienne	Dna						Ceramika „siwa”	Ceramika z polewą	Fragmenty przepalone	Fragmenty o wypłukanej powierzchni	Chronologia										
			Liczba fragmentów	SEN %		Ornamentowane	Liczba fr. ogółem	Chropowate	Gładkie	Wyświecane	Szorstkie	Niekreślone	Żłobki dookolne		Linia falista	Ornament	plastyczny	Odciski	SEN %	Wklęsłe					Lekko wklęsłe	Plaskie	Na podspyce	Wałek dookolny	WEŻ	WSR	Późne średniowiecze i nowożytność				
0	II=62=67	4	1	1	5	3	2	1																2	4										
IA	27	2				2	2							1										1	2										
IA	28	1				1		1																	1										
IA	29	2				2		1					1											1	1	2									
IA	41	1				1	1																	1	1	1									
IA	46	10	1	1	2	8	5					3												9	10										
IA	48	6				5		5																5	6										
IA	57	2				2	2																	2											
IA	82	5				5	3	1		1														1	3	5									
IA	85	3				1	1																	2		3									
IA	109	18	2	2	11	15	11	1		3														2	18										
IA	112	3				3	3																		3										
IA	113	7				6	5					1												2	7										
IA	114	10	3	3	13	7	5		1	1														2	3	10									
IB	35	1				1	1																		1										
IB	110	1				1						1												1	1										
IC	3	1								1															1										
IC	14	4				4		1				3												3	3	4									
IC	15	1	1	1	6																				1	1									
IC	37	1				1	1																		1										
IC	58	18	1	3	15	14	1	7	2	4																18									
IC	63	5	2	2	9	1	2	2																		5									
IC	108	10	3	3	29	5	4				1													1	2	10									
II	2	29				28	14	4	1	3	6	1													11	29									
II	13	2				1				1															1	2									
II	19	15	3	3	7	12	3	1	4	4																									
II	55	2				2	1			1																									
II	111	2	1	1	3	1	1																												
II	115	1				1	1																		1	1									
IIIA	20	2	1	1	6	1	1	1																		2									
IIIA	38	53	5	7	35	1	39	9	2	27	2	8	3				1	5	65	3	1	3	2		5	11	28	23							
IIIA	51=107	8	1	1	12	5	1			4		4						1	1					2	2	1	7								
IIIA	76	5				3	1		2	2		2						1	1	10		1	1		2	1	4								
IIIA	106	1																																	
IIIB	61	16	1	1	6		14	2	1	11																									
IIIC	21	45	6	6	35	1	31	10	2	17	2	7	1					4	3	27	1	2	3		8	12	17	26							
IIIC	22	44	1	5	29		26	3			19	3	5					6	6	77	5	1	6	5	4	3	8	11	28	5					
IV	12	7	1	1	5		4				3	1	3					1	1	25		1	1		1	1	3	3							
V	1	40	3	1	8	1	2	31	5	8	1	15	2	3				4	112			1			2	1	2	4	32	3	3				
SUMA		388	37	43	236	5	289	98	39	4	117	31	33	4	1	1	24	23	316	9	4	5	15	7	9	1	33	101	266	105	11				

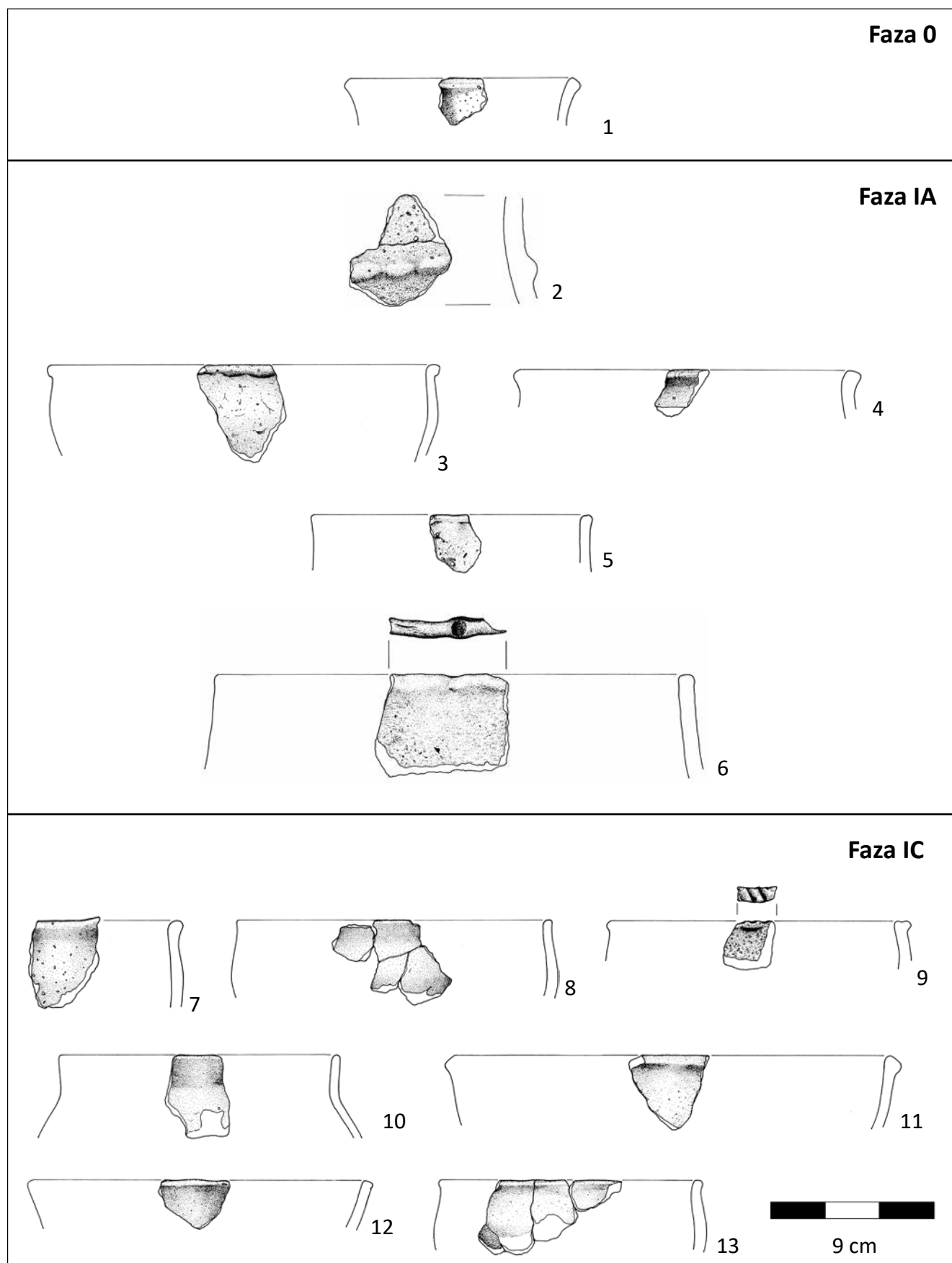
Tabela 3. Fragmentacja i erozja fragmentów ceramiki z grodziska w Podągach, st. 2 (oprac. U. Kobylińska)

Faza	Jedn. strat.	Kategorie wielkościowe [cm]											Stopień erozji				SUMA
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	0	I	II	III	
0	11=62=67			1	1	2								2	1	1	4
IA	27			1			1									2	2
IA	28				1										1		1
IA	29				2									1		1	2
IA	41				1										1		1
IA	46		1	2	4	2			1						3	7	10
IA	48		2	2	2									1	3	2	6
IA	57				2									2			2
IA	82			2		2	1								2	3	5
IA	85					1		1		1					2	1	3
IA	109			2	8	4	1	1	1			1		12	5	1	18
IA	112			1		2								3			3
IA	113			1	3	3								6		1	7
IA	114			3	3	2	2							2	6	2	10
IB	35			1										1			1
IB	110			1											1		1
IC	3			1										1			1
IC	14			1	3										1	3	4
IC	15						1								1		1
IC	37		1												1		1
IC	58		4	6	6	2								13	4	1	18
IC	63			3	2									3	2		5
IC	108			1	5	1	2		1					2	6	2	10
II	2		2	10	10	3	4						1	5	15	8	29
II	13				1		1								1	1	2
II	19			2	9	3	1							3	7	5	15
II	55			1		1										2	2
II	111				1		1								1	1	2
II	115				1											1	1
IIIA	20			2										1		1	2
IIIA	38			17	18	4	8	5		1				22	24	7	53
IIIA	51=107				3	1	2	1	1				4		1	3	8
IIIA	76			1	1	2	1							4	1		5
IIIA	106					1								1			1
IIIB	61		1	6	8			1						11	3	2	16
IIIC	21		2	17	13	6	3	1	1	2			2	24	11	8	45
IIIC	22		2	18	8	8	4	2	1		1			20	16	8	44
IV	12			4		2	1						3	1	2	1	7
V	1	1	6	14	9	7	3						2	7	23	8	40
SUMA		1	21	120	124	57	37	12	6	4	1	1	12	146	144	82	388

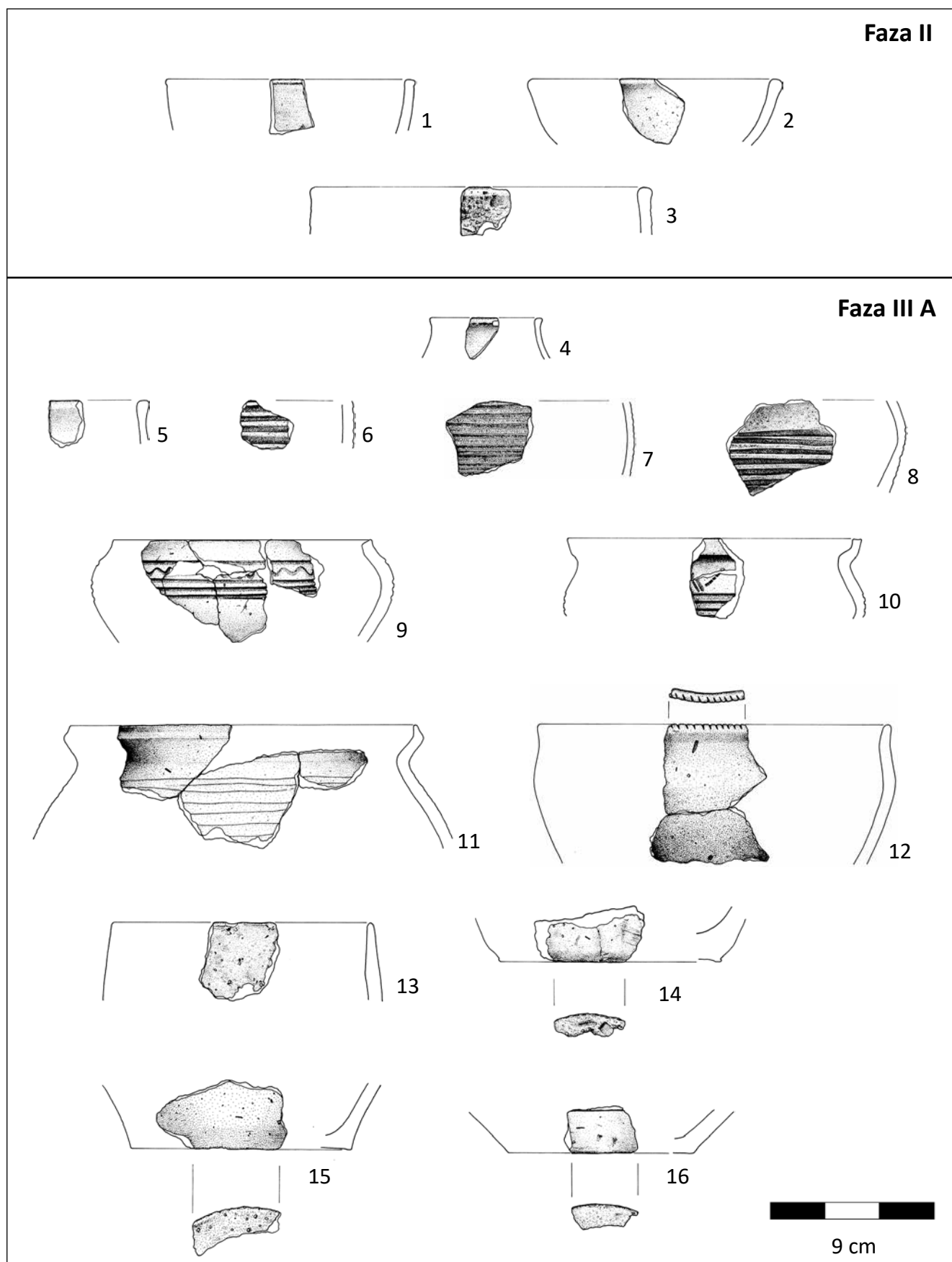
o silnych niszczących procesach podepozycyjnych, zachodzących w miejscach ich zalegania. Zdecydowana większość fragmentów z wylewem, podobnie jak brzuśce, wykazują ślady silnego zniszczenia, co utrudnia analizę form naczyń. Lepiej zachowane, choć także małe fragmenty, pochodzą z naczyń o powierzchniach czarnych wyswieconych, których nieliczne brzuśce i wylewy znaleziono w jednostkach stratygraficznych 19, 20, 21, 22, 63 i 114. Są to fragmenty pochodzące z niewielkich rozmiarów naczyń (tabl. 1:1, 4-5, 7-8, 10, 13; 2:4-5), o równej, gładkiej matowej czy silnie wygładzonej lub wyswieconej powierzchni, także najczęściej wygładzonej oraz wypolerowanej od wewnątrz. Te małe formy o starannie opracowanych

ściankach pochodzą prawdopodobnie z tzw. naczyń stołowych, są barwy czarnej, ale też beżowej i czerwono-brązowej (5YR 5/4). Masa ceramiczna tych naczyń zawiera domieszkę o zróżnicowanej granulacji, w tym także duże ziarna o średnicy 2 mm, i w przeważnie dużej ilości, mimo cienkościenności ścianek naczyń. Ułamki wszystkich rodzajów naczyń w swej masie ceramicznej zawsze zawierają mikę.

Zachowane górne fragmenty tych naczyń mają zróżnicowane średnice wylewu w zależności od typu: są to cienkościenne naczynka małych rozmiarów, miniaturowe naczynka, dzbanuszkę, czarki o średnicy 6–14 cm (tabl. 2:1, 4); szerokootworowe misy o średnicy 13–24 cm (tabl. 1:11-12; 2:2). Występu-

Tablica 1. Podągi, st. 2. Ceramika z Fazy 0, IA i IC (rys. D. Wach)

Tablica 2. Podągi, st. 2. Ceramika z Fazy II i III A (rys. D. Wach)

ją też naczynia esowate o średnicy wylewu wynoszącej 17-18 cm, zaopatrzone w szyjkę (tabl. 3:7; 4:5-6, 8), a brzuśce są lekko uwypuklone (tabl. 1:3, 7-8). Choć o obecności uch świadczą jedynie ślady odłamań na ściankach, można sądzić, że są to najprawdopodobniej czerpaki lub dzbanki niedużych rozmiarów. Występują też fragmenty przepalone, co może świadczyć o spaleniu grodu. Jeden z takich fragmentów górnej części naczynia pochodzi z formy masywnej o długiej cylindrycznej szyjce z mocnymi wgłębieniami na brzegu (tabl. 1:6). Ścianki naczyń, choć niekiedy wygładzane tłustą, czarną gliną są nierówne i mają niewielkie nierówności częściej pod wylewem. Podobnie, przepalony fragment naczynia z pogrubionym, wydzielającym się wylewem (tabl. 1:3) ma spękaną powierzchnię, która pierwotnie była gładka z charakterystycznym czarnym wnętrzem. W jednostce stratygraficznej 21 odkryto ułamek małego naczynia sitowatego (tabl. 3:3), o średnicy wylewu wynoszącej 9 cm, którego otwory nie zostały przekłute na wylot. Jego czerwono-szara (5YR 5/2) powierzchnia jest lekko zagładzona po wykonaniu nakłuc, co spowodowało wyrównanie ścianki i brzegów wokół otworków.

Fragmenty większych, grubościennych naczyń (grubości do 1 cm w partiach przydennych i ok. 0,8 cm w partii brzuśców), z pogrubionym wylewem o średnicy ok. 18 do 21 cm, także mają powierzchnie wygładzane, niekiedy powlekane tłustą gliną, której resztki widoczne są miejscami na zachowanych powierzchniach. Występują także części naczyń o wnętrzu wyłożonym czarną, tłustą gliną. Nakładana cienką warstwą, poziomymi pasmami przykrywała masę ceramiczną ścianki naczynia. Były to naczynia o mocno wypolerowanej powierzchni wewnętrznej dla zachowania lepszej szczelności. Jednak zachowane są w zbyt małych fragmentach, aby można było określić ich formę. Można jedynie domniemywać, że mogą to być fragmenty takich form, jak czerpaki, misy, naczynia zasobowe, wazy lub amfory. Masywne pogrubione wylewy o gładkich brzegach mogą też pochodzić z dużych naczyń zasobowych, zapewne chropowaconych w dolnych, niezachowanych partiach. Mogą tylko potwierdzać ten fakt licznie występujące w materiale zabytkowym grubościennie brzuśce chropowate, nie pasujące do małych naczyń z ornamentowanym brzegiem, omawianych wyżej.

Ornamentyka naczyń z tej fazy chronologicznej jest skromna. Jeden z zachowanych grubościennych brzuśców ma doklejaną plastyczną listwę z zaznaczającymi się wgłębieniami (tabl. 1:2). Jedno masywne, grubościennie naczynie ma na wylewie o średnicy ok. 26 cm mocne owalne wgłębienia wykonane palcami. Jego powierzchnia jest równa, ale słabo opracowana, szorstka (tabl. 1:6).

Zespół ceramiki z wczesnej epoki żelaza można wiązać z II fazą kultury kurhanów zachodniobałtyjskich.

Ceramika z najstarszych faz wczesnego średniowiecza

W nawarstwieniach grodziska (jednostki stratygraficzne 38, 61 i 109) wystąpiły fragmenty, mocno zniszczone i przepalone, zróżnicowanych w kształcie naczyń, których wylewy w dwóch przypadkach zostały ozdobione nacinaniem. Jedno naczynie, esowate, lekko baniaste, miało powierzchnię prawdopodobnie pierwotnie gładką, choć obecnie jest ona mocno zartata i widoczna jedynie śladowo. Nacięcia na wylewie są wąskie, głębokie, wykonane cienkim narzędziem (tabl. 2:12). Inne naczynie o powierzchni ze śladami przepalenia to masywny garnek z wydzieloną szyjką. Nacięcia na wylewie są rzadko rozmieszczone i głębokie. Było to naczynie o średnicy wylewu wynoszącej 20 cm, z poszerzonym, spłaszczonym brzegiem (tabl. 3:1). Tego typu naczynia występują niekiedy w materiałach z najstarszych faz wczesnego średniowiecza i związane są ze strefą leśną osadnictwa. Nie można zatem wykluczyć w Podągach, st. 2 osadnictwa, zapewne krótkotrwałego, niewielkiej grupy w tym okresie. Podobne naczynia są sporadycznie znajdowane na innych stanowiskach osadniczych z obszaru Warmii i Mazur, np. w grodzisku w Ornowie-Lesiaku, gm. Ostróda¹², czy w Janikach Wielkich, st. 2, gm. Zalewo¹³. Obecność tej fazy potwierdzone zostało wynikami datowania absolutnego metodą termoluminescencji jednego z fragmentów ceramiki tego rodzaju (ryc. 30), pochodzącego z warstwy 38, w której znaleziono więcej fragmentów tego rodzaju, które wskazało na przedział lat 516-698, a więc okres VI-VII w. n.e.¹⁴

Ryc. 30. Podągi, st. 2. Fragment ceramiki z najstarszych faz wczesnego średniowiecza poddany datowaniu termoluminescencyjnemu (fot. R. Solecki)

Ceramika wczesnośredniowieczna

Rozwinięte fazy wczesnego średniowiecza reprezentuje w analizowanym zbiorze 106 fragmentów ceramiki. Fragmenty ceramiki z tego okresu są rozproszona w różnych warstwach stanowiska. Najwięcej ceramiki wczesnośredniowiecznej pochodzi z jednostek stratygraficznych Fazy III A (36, 38 i 51), III B (61), III C

¹² Wadył 2013: ryc. 18:f.

¹³ Por. opracowanie wyników badań tego grodziska, w niniejszej publikacji.

¹⁴ Kobyliński 2016: 107.

(21 i 22) i V (7). Materiał ceramiczny z tego okresu jest dobrze zachowany w większych fragmentach i reprezentuje I i II kategorię erozji. W zespole ceramiki z tej fazy chronologicznej zidentyfikowano jedynie osiem górnych części naczyń z wylewem. Są to różne formy garnków wykonane z czerwono-brązowej (5YR 6/6, 6/8) masy ceramicznej, z dużą zawartością domieszki ziaren o zróżnicowanej granulacji oraz miki, charakteryzujące się przeważnie trójwarstwowym przełamem. Ich ścianki są pokryte okopceniem, spalenizną, a niekiedy są przepalone, co świadczy o użytkowaniu w czasie termicznej obróbki potraw. Procesy wykończeniowe opracowywania ścianek naczyń (między innymi zagładzania wylewu czy szyjki), poprzez powleczenie cienką warstwą glinki powodowało wyrównywanie powierzchni. Wszystkie te działania, w połączeniu ze sposobem wypału w niskiej temperaturze i zapewne otwartych paleniskach, powodowało, że barwa ścianek jest niejednolita, brązowo-czarna, czerwono-brązowa, jasnobrązowa i czerwono-żółta (5YR 5/3, 5YR 5/4, 7,5YR 6/4, 7,5YR 6/6). Powierzchnie naczyń wykazują ślady obtaczania jedynie w górnych partiach (tabl. 3: 9), ale w niektórych przypadkach także na całej zachowanej powierzchni (np. tabl. 3:11) oraz zagładzania głównie w górnych partiach. Ozdabianiem naczyń były wykonane ostrym rylcem głębokie, wyraźne wzory linii zygzakowatej, dookólnych żłobków wąskich lub szerokich poziomych, ukośnych, krótkich odcinków oraz okrągłe kółeczka, a także nakłucia (tabl. 2:6-10; 3:4-6, 8-11; 4:7). Ryte ornamenty mają niskie, zatarte krawędzie.

Garnki z grodziska w Podągach, st. 2 mają zarówno proste, płasko ścięte wylewy (tabl. 3:9), jak i wylewy profilowane z zaznaczonym od wewnątrz lub od góry miejscem na pokrywę (tabl. 2:9-11; 3:8, 10). Są to przykłady niedużych naczyń baniastych o średnicy wylewu wynoszącej od 14 do 19 cm. Wydaje się, iż były to naczynia przeznaczone do gotowania, mimo ich średnich wielkości i - jak się wydaje - niedużej pojemności. Na powierzchniach zewnętrznych oraz najczęściej na wylewie i w zagłębieniu profilowanego brzegu widoczna jest bowiem czarna spalenizna lub plamy okopcenia.

Dna naczyń z tego okresu można określić jako wklęsłe i lekko wklęsłe. Mają one średnice wynoszące ok. 8 do 10 cm. Są to dna i części przydenne nieco nierówne, słabo zagładzone, na podsypce, niekiedy z mocno spłaszczonym, słabo zaznaczającym się wałkiem dookólnym (tabl. 2:14-16; 3:12-16; 4:2, 9).

Naczynia tego rodzaju mają analogie np. w Bogdanach, gm. Frombork, pow. braniewski¹⁵, czy w materiale z grodziska w Zajączkach, gm. Ostróda (grupa 7 i 10) oraz Mozgowa (grupa 1, 2 i 5)¹⁶. Ze względu

na fakt, że w zespole tym współwystępują naczynia obtaczane jedynie w górnych partiach z naczyniami obtaczanymi całkowicie, można datować go ogólnie na X – XI w, ewentualnie początek XII w.

Ceramika z późnego średniowiecza

Z jednostki stratygraficznej 48 pochodzi jeden mały fragment garnka z szerokim przegłębionym brzegiem, o powierzchni zagładzonej i ze śladami silnego obtoczenia, o średnicy wylewu wynoszącej ok. 13 cm. Jest to fragment naczynia o formie dzbana (tabl. 4:1) tzw. „siwego”, o powierzchni szorstkiej, z mocniej wyglądzonym wnętrzem, pochodzącego z późnego średniowiecza. Pozostałe fragmenty naczyń tzw. „siwych”, o matowej powierzchni, to jedynie niewielkie części brzuśców. Z warstw powierzchniowych i przemieszanych pochodzą także fragmenty cienkościennych naczyń z polewą. Naczynia te wykonane są z ceglastej masy ceramicznej. Fragmenty z wylewem pokryte są brązową polewą. Są wśród nich m.in. czarki i kubki o prostych ściankach, o średnicy ok. 9-10 cm (tabl. 4:3-4). Ceramika ta pochodzi najprawdopodobniej z XV lub z XVI w.

ZABYTKI WYDZIELONE

KAMIL RABIEGA

Na obszarze majdanu (W4) odkryto trzy fragmenty metalowego naczynia, jeden fragment żuźla, a także jeden krzemień. Co więcej, podczas badań w 2014 roku miejscowy leśniczy dostarczył kierownikowi ekspedycji zabytek pozyskany nielegalnie za pomocą wykrywacza metali. Był to nadtopiony przedmiot z brązu o wymiarach 3,5 x 3,6 cm, który stanowi być może pozostałość ozdoby, lecz niestety stan zachowania nie pozwala na wiarygodną interpretację przeznaczenia znaleziska. Zabytek ten miał być znaleziony w północnej części grodziska.

KOŚCI ZWIERZĘCE

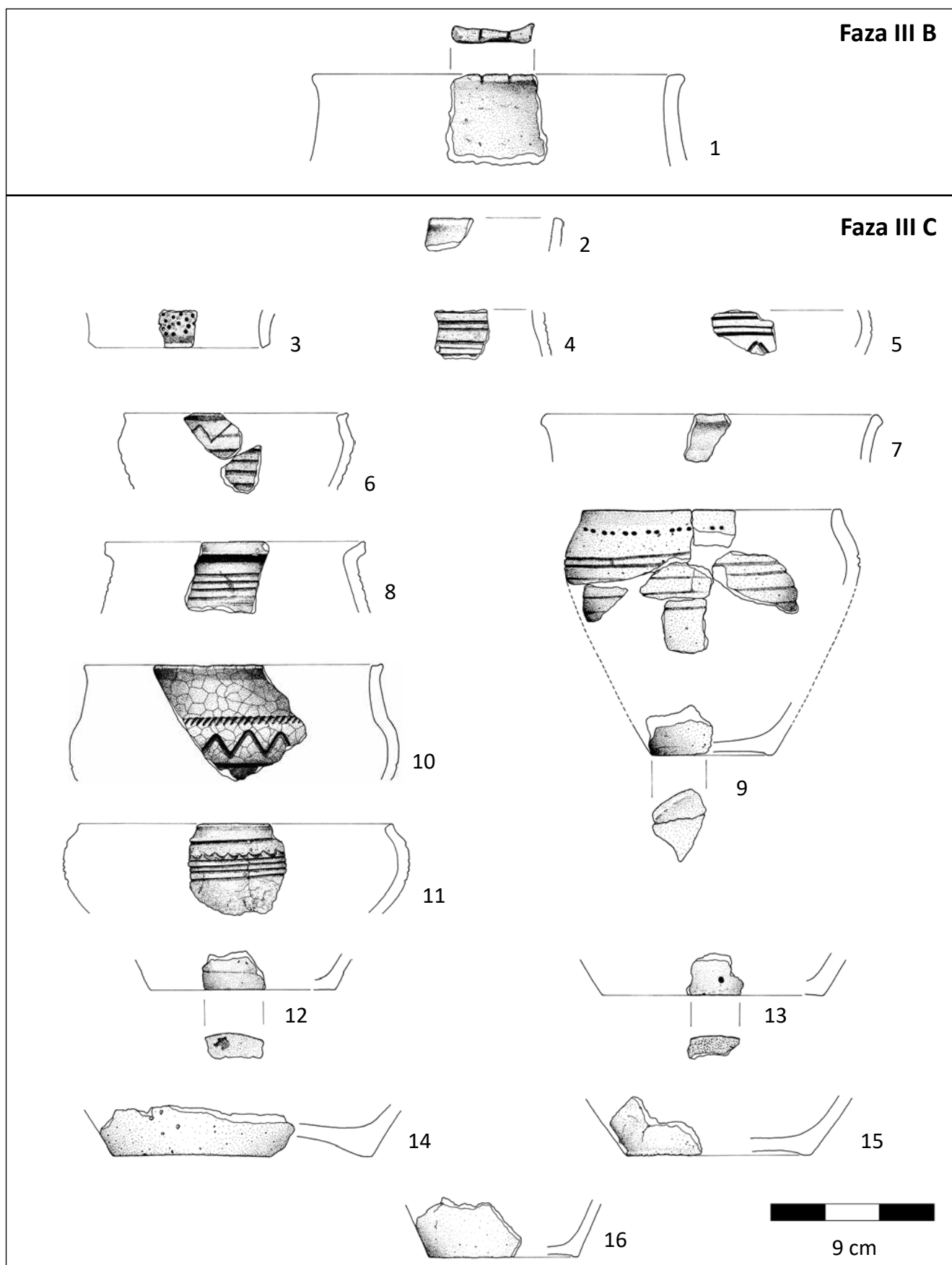
ANNA GRĘZAK

W trakcie badań wykopaliskowych w 2014 roku odkryto trzy elementy szkieletu zwierząt z nawarstwień wczesnośredniowiecznych. Jednym z nich był fragment przepalonego trzonu śródstopia sarny (warstwa humusu leśnego 1 na szczycie Wału I, W5), a dwa kolejne stanowiły zęby trzonowe czaszkowe konia (piaszczysta warstwa spływowa 21 w zagłębieniu przywałowym, W4).

Dodatkowo, w trakcie badań w 2016 roku natrafiono na 2 fragmenty szkieletu zwierząt, które znajdowały się w jednorodnej zbitej ziemi 38 (W7). Warstwa ta stanowiła główną warstwę użytkową we wczesnym średniowieczu.

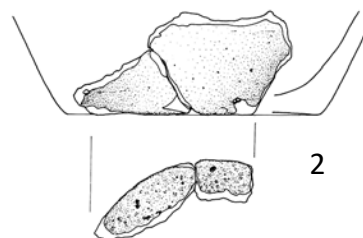
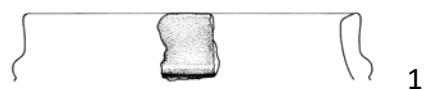
¹⁵ Gazda *et al.* 2013:ryc. 52:c, g.

¹⁶ Por opracowanie wyników badań tych grodzisk, w niniejszej publikacji.

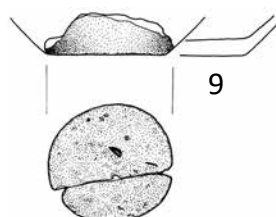
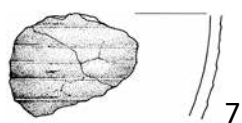

Tablica 3. Podągi, st. 2. Ceramika z Fazy III B i III C (rys. D. Wach)

Faza IV

Faza V

9 cm

Tablica 4. Podągi, st. 2. Ceramika z Fazy IV i V (rys. D. Wach)

SZCZĄTKI BOTANICZNE

MARIA LITYŃSKA-ZAJĄC I MAGDALENA
MOSKAL-DEL HOYO

Na stanowisku 2 w Podągach natrafiono na szczątki roślinne w dziewięciu próbach archeobotanicznych. Pięć z nich pochodzi z nawarstwień wczesnej epoki żelaza, a cztery z okresu wczesnego średniowiecza (tab. 4). Z fazy IA (budowa i użytkowanie grodu we wczesnej epoce żelaza) pobrano po jednej próbce z ilastej warstwy z wtrętami węgla 114 oraz ilastej warstwy z węgielkami i śladami spalenizny 116, które stanowiły poziom przygotowania do budowy wału I (W8). Analizie poddano także dwie próby z przepalanej ilasto-gliniastej ziemi 29=69, położonej w obrębie przejścia bramnego przez Wał I (W1). Z fazy II (opuszczenie grodziska z wczesnej epoki żelaza) pobrano piaszczystą ziemię z węgielkami drzewnymi 111, która znajdowała się na wewnętrznym stoku wału I i gromadziła się w zagłębieniu przywałowym

(W8). Z fazy IIIA i IIIC (wczesne średniowiecze) pobrano i poddano analizie trzy próby gleby z ilastej warstwy 38 zawierającej drobiny polepy i węglanów wapnia, która stanowiła warstwę użytkową majdanu (W4, W7), a także trzy próby z piaszczysto-ilastej warstwy 61, która była wypełniskiem dużego dołu postłupowego, związanego z pracami formowania zagłębienia przywałowego.

Oznaczonych zostało 460 zwęglonych okazów¹⁷. Natrafiono także na sklerocja grzyba czarniaka właściwego *Cenococcum geophilinum* oraz pojedyncze niespalone okazy. Pozostałe próby były puste.

W próbach datowanych na okres wczesnej epoki żelaza znaleziono pojedyncze ziarniaki prosa zwyczajnego *Panicum miliaceum* i żyta zwyczajnego *Secale cereale* oraz okazy nieoznaczonych zbóż (*Cerealina* indet.). Ponadto obecne były węgle drzewne należące do 8 taksonów, w tym 4 oznaczone do poziomu gatunku

¹⁷ Opis metody: Lityńska-Zajac i Moskal-del Hoyo 2016.

Tabela 4. Spalone i niespalone szczątki roślinne ze stanowiska z wczesnej epoki żelaza i wczesnego średniowiecza w Podągach, stan. 2, gm. Godkowo. Objasnienia: typ szczątka: z – ziarniak, o – owoc, d – drewno, sc – sklerocja, ? – nieokreślony (oprac. M. Lityńska-Zajac i M. Moskal-del Hoyo)

Nazwa taksonu	Chronologia	Wczesna epoka żelza				Wczesne średniowiecze		Suma
	Numer jednostki stratygraficznej	29	111	114	116	38	61 (ob. 71)	
	Typ szczątka	szczątki spalone						
<i>Panicum miliaceum</i>	z	1					3	4
<i>Secale cereale</i>	z	1					1	2
<i>Cerealina</i> indet.	z	5	1	1	3	4	1	15
<i>Setaria viridis</i> vel <i>S. verticillata</i>	z						1	1
<i>Carpinus betulus</i>	d	4		3	3	5	11	26
<i>Corylus avellana</i>	d		2	4	21	1		28
<i>Fraxinus excelsior</i>	d		4			5	1	10
<i>Pinus sylvestris</i>	d	1				1	6	8
<i>Acer</i> sp.	d					3	1	4
<i>Alnus</i> sp.	d					4	1	5
<i>Betula</i> sp.	d	13			3	7	10	33
<i>Populus</i> sp.	d					1		1
<i>Populus</i> sp. vel <i>Salix</i> sp.	d	7	3		3	14	7	34
<i>Quercus</i> sp.	d	13	40	39	30	74	68	264
<i>Salix</i> sp.	d				3			3
<i>Sambucus</i> sp.	d						1	1
liściaste	d	2	4	1	1	3	3	14
nieoznaczony	o					1		1
nieoznaczony	?				1	3	2	6
Suma		47	54	48	68	126	117	460
<i>Cenococcum geophilinum</i>	sc	63	33	4	7	84	185	376
		szczątki niespalone						
<i>Urtica dioica</i>	o						1	1
<i>Betula pendula</i>	o	1						1
<i>Rubus</i> sp.	o						2	2
nieoznaczony	o	2					5	7
Suma		3					8	11

(grab zwyczajny *Carpinus betulus*, leszczyna pospolita *Corylus avellana*, jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* i sosna zwyczajna *Pinus sylvestris*), 3 oznaczone do poziomu rodzaju (brzoza *Betula* sp. wierzba *Salix* sp. i dąb *Quercus* sp.). Część fragmentów oznaczono jako wierzba *Salix* sp. lub topola *Populus* sp. oraz zaliczono do grupy drzew lub krzewów liściastych.

W próbach z okresu wczesnego średniowiecza wystąpiły pozostałości roślin uprawnych, zachowane w postaci zwęglonych ziarniaków. Znalezione dwa gatunki zbóż (proso zwyczajne *Panicum miliaceum* i żyto zwyczajne *Secale cereale*) oraz nieoznaczone okazy zaliczone do *Cerealia* indet. Jeden ziarniak trawy dzikiej opisano jako włośnica sina lub okółkowa *Setaria viridis* vel *S. verticillata*. Węgla drzewne również wystąpiły nielicznie. We wszystkich próbach pojawiły się fragmenty graba zwyczajnego *Carpinus betulus*, jesionu wyniosłego *Fraxinus excelsior* i sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* oraz klonu *Acer* sp., olszy *Alnus* sp., brzozy *Betula* sp., dębu *Quercus* sp. oraz taksonu oznaczonego jako wierzba *Salix* sp. lub topola *Populus* sp. Sześć fragmentów węgla drzewnych można było jedynie zaliczyć do grupy drzew lub krzewów liściastych.

CHRONOLOGIA STANOWISKA

KAMIL RABIEGA I DARIUSZ WACH

Na podstawie analizy materiału ceramicznego wydzielono trzy główne horyzonty chronologiczne. Pierwszy należy wiązać z I i II fazą funkcjonowania grodziska i stanowi okres wczesnej epoki żelaza. Z tego okresu pochodzi 263 fragmentów ceramiki, co wynosi 67,78% całego pozyskanego materiału. Powstał wówczas główny, wewnętrzny Wał I i zewnętrzny Wał II, a także fosy I i II, a także zapewne pozostałe wały i fosy. Ukształtowano i użytkowano majdan, który ograniczony był zagłębieniem przy Wale I.

Drugim horyzontem jest okres wczesnego średniowiecza, reprezentowany przez 106 fragmentów ceramiki (27,32%). Związany jest z użytkowaniem grodu w fazie III, kiedy wykorzystano dotychczasowe umocnienia obronne, jedynie podsypując wały i pogłębiając fosy. W obrębie tej fazy mieszczą się w rzeczywistości dwa odrębne okresy użytkowania grodu. Pierwszy z nich, poświadczony nielicznymi fragmentami ceramiki i datowaniem termoluminescencyjnym, przypadał na VI-VII w. n.e. Drugi natomiast obejmował okres zapewne od X do pocz. XII w., jak można wnioskować na podstawie ceramiki.

Trzeci okres przypada na późne średniowiecze i czasy nowożytnie. Datowany jest na podstawie 13 fragmentów ceramiki, które stanowią 3,35% całego zespołu, na XV-XVI w. Nawarstwienia te powiązano

z IV i V fazą osadnictwa, które związane są z opuszczeniem grodziska i bardzo znikomymi śladami późniejszego użytkowania obiektu.

Dzieje grodziska w Podągach, st. 2

Badania archeologiczne na stanowisku nr 2 w Podągach dostarczyły informacji o chronologii i funkcji grodziska, znanego dawniej jako „Miggenwald” oraz potwierdziły istnienie w tym miejscu potężnego systemu obronnego. Gród, powstały we wczesnej epoce żelaza, został usytuowany na wysokim cyplu, dzięki czemu chroniony był od północy, wschodu i zachodu przez głębokie jary i opływające strumienie, stanowiące naturalne walory obronne. Od południa natomiast obiekt chroniły zapewne cztery linie wałów i fos. Wały I i II wzniesione zostały w konstrukcji ziemnej, a miąższość nawarstwień Wału I powstałych w ciągu wszystkich faz osadniczych wynosi dziś blisko 2,5 m.

Gród zaopatrzony był w przejście bramne, których świadectwem jest występowanie dołów posłupowych na granicy skarpy Wału I, a także dodatkowego umocnienia Wału I złożone z pokładu kamieni. Nawarstwienia w postaci śladów spalenizny, odkryte w wykopie 1 mogą sugerować, że znajdował się tu także rodzaj ściany wewnątrzbramnej. W obszarze przejścia na majdan znajdowały się także bruki kamienne oraz ślady spalenizny, które stanowiły prawdopodobnie rodzaj kamienno-drewnianego podjazdu. Na nasypie Wału II stwierdzono płaszcz kamienny, który także mógł stanowić dodatkowe umocnienie przejścia. Krawędź południowa Fosi II umocniona była kamieniami, a jej krawędź północna rodzajem drewnianej ściany, na co wskazują odkryte na dnie ślady rozłożonej konstrukcji.

Gród najpewniej pełnił funkcję refugium, na co wskazuje nieliczny materiał ceramiczny odkryty zarówno na obszarze majdanu, jak i na liniach umocnień. Na majdanie, jak i umocnieniach zaobserwowano dwufazowość nawarstwień. We wczesnej epoce żelaza zbudowano gród z liniami umocnień, a jego obronna forma została wykorzystana i poprawiona później we wczesnym średniowieczu. Zagłębienie przywałowe uformowane we wczesnej epoce żelaza i zasypane przez późniejsze procesy erozyjne, zostało we wczesnym średniowieczu zabezpieczone przed osuwaniem się wału, na co wskazuje odkryty duży dół posłupowy dodatkowo stabilizowany za pomocą kamieni. Gród był krótko użytkowany w najstarszej fazie wczesnego średniowiecza, a następnie zapewne w okresie X-XI w. Sporadyczna działalność człowieka na terenie grodu miała miejsce ponownie zapewne w XV-XVI w., o czym świadczą pojedyncze znaleziska ceramiki „siwej”, ceglastej i polewanej.

